

CENTRUM VOOR
GELIJKHEID
VAN KANSEN
EN VOOR RACISME
BESTRIJDING



PARALLEL RAPPORT

**VAN HET CENTRUM VOOR GELIJKHEID VAN
KANSEN EN VOOR RACISMEBESTRIJDING BIJ
HET EERSTE PERIODIEKE RAPPORT VAN
BELGIË IN HET KADER VAN DE
TENUITVOERLEGGING VAN HET VERDRAG
VAN DE VERENIGDE NATIES INZAKE DE
RECHTEN VAN PERSONEN MET EEN
HANDICAP**

Inhoudstafel

INLEIDING	5
COMMENTAAR OP DE ARTIKELN	6
ART.1 DOELSTELLING	6
DE DEFINITIE VAN HANDICAP	6
ART.5 GELIJKHEID EN NON-DISCRIMINATIE	7
ENKELE CIJFERS	7
ART.6 VROUWEN MET EEN HANDICAP	7
ART.7 KINDEREN MET EEN HANDICAP	8
SITUATIE VAN MINDERJARIGE VREEMDELINGEN MET EEN HANDICAP	8
ART.8 BEVORDERING VAN BEWUSTWORDING	8
ART.9 TOEGANKELIJKHEID	9
PUBLIEK TOEGANKELIJKE GEBOUWEN	10
WEGEN EN OPENBARE RUIMTE	11
TREINVERVOER	11
BUS, TRAM, METRO.....	12
TAXI'S	14
INFORMATIE EN COMMUNICATIE	14
TOEGANG TOT BANKDIENSTEN	14
ART.10 RECHT OP LEVEN	14
EUTHANASIE	14
ART.11 RISICOVOLLE SITUATIES EN HUMANITAIRE NOODSITUATIES	15
ART.12 GELIJKHEID VOOR DE WET	15
ART.13 TOEGANG TOT DE RECHTER	16
TOEGANG TOT GRATIS JURIDISCHE BIJSTAND	16
VERPLICHTE TUSSENKOMST VAN EEN ADVOCaat IN HET KADER VAN EEN PROCEDURE OP INTERNERING.....	17
BIJSTAND VAN EEN TOLK-VERTALER IN GEBARENTAAL EN OMZETTING IN BRAILLE IN GERECHTSZAKEN.....	17
TOEGANKELIJKHEID VAN GERECHTSGEBOUWEN	18
OPLEIDING EN VORMING VAN MAGISTRATEN EN PENITENTIAIR BEAMBTEN ROND HANDICAP	18
ARTIKELN 14 TOT 17	18
ALGEMENE CONTEXT: HET BELGISCHE GEVANGENISWEZEN.....	19
DE GEÏNTERNEERDEN	20
ART.14 VRIJHEID EN VEILIGHEID VAN DE PERSOON	22
ART.15 VRIJWARING VAN FOLTERING EN ANDERE WREDE, ONMENSELIJKE OF VERNEDERENDE BEHANDELING OF BESTRAFFING	22
ART.16 VRIJWARING VAN UITBUITING, GEWELD EN MISBRUIK	23
ART.17 BESCHERMING VAN DE PERSOONLIJKE INTEGRITEIT	23
BETREFFENDE DE GEÏNTERNEERDEN	23
ART.18 VRIJHEID VAN VERPLAATSING EN NATIONALITEIT	24
ART.19 ZELFSTANDIG WONEN EN PARTICIPATIE AAN DE MAATSCHAPPIJ	25
KEUZEVRIJHEID VAN PERSONEN MET EEN HANDICAP EN DE BESCHIKBAARHEID VAN ONDERSTEUNINGSMOGELIJKHEDEN	25
DE-INSTITUTIONALISATIE	26
PERSOONLIJKE ASSISTENTIE.....	26
TOEGANKELIJKHEID VAN ALGEMEEN BESCHIKBARE WOON-DIENSTEN EN -FACILITEITEN	26
ART.20 PERSOONLIJKE MOBILITEIT	27
TOEGANKELIJKHEID VAN OPENBAAR VERVOER EN AANGEPAST VERVOER	27
AANPASSINGEN AAN DE WAGEN	27
ART.21 VRIJHEID VAN MENINGSUITING EN TOEGANG TOT INFORMATIE	27
BESCHIKBAARHEID VAN TOLKUREN IN DE LEEF- EN ARBEIDSSITUATIE	27
AFSTANDSTOLKEN	27
TOEGANKELIJKHEID VAN OVERHEIDSWEBSESITES.....	28

TOEGANKELIJKHEID VAN MEDIA	28
ART.22 EERBIEDIGING VAN HET PRIVÉ-LEVEN	29
ART.23 EERBIEDIGING VAN DE WONING EN HET GEZINSLEVEN	30
HET RECHT OM TE HUWEN EN TE ADOPTEREN	30
HET RECHT VAN KINDEREN OM IN HET GEZIN OP TE GROEIEN	30
ART.24 ONDERWIJS.....	30
VLAAMSE GEMEENSCHAP	31
FEDERATIE WALLONIË-BRUSSEL	33
STERKE VERSCHILLEN OP GROND VAN GESLACHT, AFKOMST EN SOCIALE AFKOMST	33
TOEGANKELIJKHEID SCHOOLINFRASTRUCTUUR	34
SCHOOLVERVOER LEERLINGEN MET EEN HANDICAP	34
GEBARENTAAL	35
LERARENOPLEIDING	35
HOGER ONDERWIJS EN TRANSITIE NAAR WERK	36
ART.25 GEZONDHEID	37
VERZEKERINGEN	37
WEIGERING VAN AANPASSINGEN IN DE ORGANISATIE VAN DE ZORGVERSTREKING: HINDERPAAL VOOR DE INTEGRATIE EN DE TOEGANG TOT DE ZORG	37
GEBARENTAAL IN ZIEKENHUIZEN	38
VROEGTIJDIG OPSPOREN VAN HANDICAP	38
SEKSUEEL EN AFFECTIEF LEVEN EN LEVEN ALS PAAR	38
ART.26 HABILITATIE EN REVALIDATIE	39
ART.27 WERK EN WERKGELEGENHEID	39
HERINSCHAKELING VAN WERKNEMERS MET EEN HANDICAP: VERPLICHTING VAN REDELIJKE AANPASSINGEN	39
DISCRIMINATIE OP HET WERK EN IN DE BEROEPSOPLEIDING: IMPACT VAN DE HERVORMING VAN DE WERKLOOSHEID OP HET INKOMEN EN DE SOCIALE RECHTEN	40
QUOTA IN DE OPENBARE DIENSTEN EN FINANCIERING VAN DE REDELIJKE AANPASSINGEN	42
ART.28 BEHOORLIJKE LEVENSTANDAARD EN SOCIALE BESCHERMING.....	43
EFFECTIVITEIT VAN DE TEGEMOETKOMINGEN IN HET BESTRIJDEN VAN ARMOEDE.....	43
HANDICAP IN DE ACTIEPLANNEN ARMOEDE VAN DE VERSCHILLENDE OVERHEDEN	43
TERUGBETALING VAN HULPMIDDELEN	44
ART.29 PARTICIPATIE IN HET POLITIEKE EN OPENBARE LEVEN	45
TOEGANKELIJKHEID VAN HET STEMRECHT	45
TOEGANKELIJKHEID VAN DE VERKIEZINGCAMPAGNE EN HET VERKIEZINGSPROCES	45
DE TOEGANKELIJKHEID VAN DE STEMMING EN DE STEMBUREAUS	46
ART.30 DEELNAME AAN HET CULTURELE LEVEN, RECREATIE, VRIJETIJSBESTEDING EN SPORT	47
ART.31 STATISTIEKEN EN HET VERZAMELEN VAN GEGEVENS	48
ART.32 INTERNATIONALE SAMENWERKING	50
ART.33 NATIONALE IMPLEMENTATIE EN TOEZICHT.....	50

INLEIDING

Het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding (hierna: het Centrum) is een federale openbare instelling die haar wettelijke opdrachten in volle onafhankelijkheid uitoefent. Het werd opgericht door de wet van 15 februari 1993.

De wettelijke opdrachten van het Centrum zijn als volgt: "Het Centrum heeft als opdracht het bevorderen van de gelijkheid van kansen en het bestrijden van elke vorm van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur op grond van: nationaliteit, zogenaamd ras, huidskleur, afkomst, nationale of etnische afstamming; seksuele geaardheid, burgerlijke staat, geboorte, fortuin, leeftijd, geloof of levensbeschouwing, huidige of toekomstige gezondheidstoestand, handicap, politieke overtuiging, fysieke of genetische eigenschap of sociale afkomst."¹

Sinds 2003, het jaar waarin de Belgische antidiscriminatiewetgeving werd verruimd met niet-rationale criteria, is het Centrum bevoegd om gevallen van discriminatie op basis van (onder meer) handicap te behandelen. Het Centrum oefent zijn opdrachten uit volgens drie krachtlijnen:

- behandeling van individuele meldingen (advies, juridische bijstand, verzoening, gerechtelijke stappen);
- informatie, sensibilisering, vorming van de spelers van de maatschappij;
- adviezen en aanbevelingen aan bevoegde overheden.

Het Centrum werd opnieuw geaccrediteerd als Nationale Instelling voor Mensenrechten (met B-statut) voor België door het Subcomité voor Accreditatie van de Verenigde Naties op zijn zitting van maart 2010. Het Centrum is eveneens het orgaan ter bevordering van de gelijke behandeling dat werd ingevoerd in overeenstemming met de Richtlijn 2000/43 (Rassenrichtlijn) van de Europese Unie.

We herinneren eraan dat het Centrum actief is in een federale staat, met 3 Gewesten (Vlaanderen, Wallonië, Brussel) en 3 Gemeenschappen (Vlaamse, Franstalige, Duitstalige). Persoonsgebonden materies (cultuur, onderwijs,...) vallen onder de bevoegdheid van de gemeenschappen. Materies als transport (met uitzondering van de spoorwegen), huisvesting en bijstand aan personen met een handicap vallen onder de bevoegdheid van de gewesten of de gemeenschappen. Zodoende verschillen de beleidslijnen en de wetgeving naargelang van het gewest/de gemeenschap. Het rapport van het Centrum houdt daar in zijn commentaren rekening mee.

Het Centrum werd op 12 juli 2011 door de federale staat en de gefedereerde entiteiten aangesteld als onafhankelijke instantie belast met de bevordering, de bescherming en de opvolging van de toepassing van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van personen met een handicap (hierna: VRPH) in overeenstemming met artikel 33,2. Er werden samenwerkingsprotocollen ondertekend met elk van de entiteiten in afwachting van de omvorming van het Centrum tot een interfederale instelling in 2014. Dan zal het Centrum ook bevoegd worden voor materies die onder de bevoegdheid van alle gefedereerde entiteiten vallen in het kader van de antidiscriminatiewetgeving, waardoor zijn opdracht als interfederale onafhankelijke instantie zal worden uitgebreid. De leden van zijn Raad van Bestuur zullen niet langer door de regering worden benoemd, maar door het Parlement, wat nog betere garanties zal bieden voor zijn onafhankelijke werking.

De bestaande samenwerkingsprotocollen tussen het Centrum, de federale staat en de gefedereerde entiteiten bevatten de oprichting van een begeleidingscommissie binnen het Centrum die wordt betrokken bij de opvolging van de toepassing van het VRPH. Sinds 2011 is deze commissie actief met 23 leden die afkomstig zijn uit het maatschappelijke

1 Art. 2 van de wet van 15 februari 1993 tot oprichting van een Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding.

middenveld, met inbegrip van personen met een handicap en de organisaties die hen vertegenwoordigen, de sociale partners en academici.

In november 2013 heeft het Centrum aan een consortium van universiteiten de opdracht gegeven tot een consultatie van het maatschappelijke middenveld over zeven grote thema's² in verband met de rechten van personen met een handicap. Tot in maart 2014, en verspreid over het hele land, zijn focusgroepen bestaande uit acht tot tien personen samengekomen in aanwezigheid van onderzoekers. Bij dit onderzoek waren de volgende partijen betrokken: de (verenigingen van) personen met een handicap, de adviesraden, de ouders van kinderen met een handicap, de vertegenwoordigers van de onderwijssector en van de academische wereld, de vakbonden, de beroepsverenigingen en de gespecialiseerde diensten. De resultaten van deze consultatie zullen ertoe dienen om gegevens aan te reiken voor het monitoringwerk en om de strategische krachtlijnen van het Centrum als onafhankelijk mechanisme inzake het VN-verdrag te bepalen.

COMMENTAAR OP DE ARTIKELEN

Dit rapport verwijst op diverse plaatsen naar het statelijk rapport over de implementatie van het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap dat in uitvoering van artikel 35 van het Verdrag door België werd overgemaakt aan het Comité inzake de rechten van personen met een handicap op 28 juli 2011.

De volledige tekst van dit rapport kan geraadpleegd en gedownload worden op de website van het Comité via volgende link:

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2fC%2fBEL%2f1&Lang=en

ART.1 DOELSTELLING

*De definitie van handicap
(statelijk rapport §4)*

In België bestaan er verscheidene definities van handicap naast elkaar. Enkele uitzondering niet te na gesproken zijn ze allemaal gebaseerd op een medische visie op handicap. We vinden ze terug in verschillende wetgevende en regelgevende teksten, waar ze de toegang tot rechten en/of voordelen regelen: inkomensvervangende tegemoetkomingen, sociale huisvesting, fiscale voordelen, tewerkstellingsquota (openbare sector). In het bijzonder op het gebied van werkgelegenheid is de weerstand tegen de sociale visie op handicap groot omdat dit model – in vergelijking met de meer beperkende medische visie op handicap –voor meer personen, bijvoorbeeld mensen die aan een chronische ziekte lijden, het recht opent op bescherming tegen discriminatie en op redelijke aanpassingen. Vanuit de sociale visie op handicap kunnen ook vragen gesteld worden bij de onaangepastheid van de materiële en organisatorische omgeving.

>> zie ook art. 27

De implementatie van een sociale visie op handicap stuit niet alleen op verzet, maar krijgt ook te kampen met een gebrek aan informatie en conflicterende gewoontes en praktijken. Zo beseft men in de geestelijke gezondheidszorg vaak nog niet dat geestelijke gezondheidsproblemen, die de mogelijkheden van een persoon in een welbepaalde omgeving beperken, onder de definitie van handicap kunnen vallen. Ook omvat de zogenaamde gehandicaptensector niet vanzelfsprekend de personen in de sector van de geestelijke gezondheidszorg, behalve dan wanneer een dubbele diagnose werd gesteld

² De zeven thema's zijn: gelijkheid en non-discriminatie, toegankelijkheid (van openbaar vervoer en openbare diensten tot communicatiediensten), rechtsbekwaamheid (de mogelijkheid om rechten uit te oefenen), veiligheid en vrijheid, zelfstandig leven, onderwijs en arbeid.

(bijvoorbeeld een persoon met een verstandelijke beperking die gepaard gaat met psychische stoornissen).

>> zie ook art.31 en art.5

Het Centrum moedigt de overheid aan om de sociale visie op handicap te promoten waarbij de omgeving van de persoon met een handicap in vraag wordt gesteld, en om meer bekendheid te geven aan de personen of de groepen van personen die door het Verdrag zijn beschermd.

ART.5 GELIJKHEID EN NON-DISCRIMINATIE

De Belgische antidiscriminatiewetgeving op de verschillende beleidsniveaus voorziet een ruime bescherming tegen discriminatie, maar er moeten toch een aantal structurele knelpunten en leemtes gesignaleerd worden. Het Centrum verwijst hierbij in het algemeen naar de evaluatie die het heeft gemaakt van de antidiscriminatie- en antiracismewet waarbij een aantal punten ook specifiek betrekking hebben op de discriminatiegrond handicap.³ Deze punten worden verder behandeld bij de bespreking van de betrokken artikelen.

Meer specifiek moet er ook stilgestaan worden bij de gevolgen van artikel 11 van de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie (hierna antidiscriminatiewet)⁴. Dit artikel stelt dat een verschil in behandeling dat vastgesteld is door een andere wet niet als discriminatie beschouwd kan worden. Deze bepaling zorgt ervoor dat de antidiscriminatiewet in een aantal gevallen niet van toepassing is. Bovendien zorgt dit artikel 11 in combinatie met de afwezigheid van een EU goederen- & diensten richtlijn ervoor dat er geen mogelijkheid is om de situaties en domeinen die tot nu toe niet door de bestaande EU-richtlijnen met betrekking tot antidiscriminatie gereguleerd worden, juridisch aan te kaarten, tenzij voor het Grondwettelijk Hof.

Als federale staat heeft België de Richtlijn 2000/78 niet alleen moeten omzetten in een federale wetgeving, maar ook in gewest- en gemeenschapsdecreten. België is verder gegaan dat hetgeen in de richtlijn is voorgeschreven en heeft de toepassingsvelden van zijn wetteksten uitgebreid tot de goederen en diensten en tot alle activiteiten die openstaan voor het publiek.

Toch ontbreekt er nog altijd een stukje van de wetgevende “puzzel”. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is er nog altijd geen wetgevende tekst die discriminatie verbiedt voor diensten als vervoer, winkels, ...

Enkele cijfers

In 2012 heeft het Centrum 3.712 meldingen ontvangen over situaties die als discriminerend werden ervaren, waarvan 660 meldingen betrekking hadden op handicap of gezondheidstoestand (ofwel 17,8% van alle meldingen). Voor 261 van die 660 meldingen werd een dossier geopend. Daarvan hebben 44% betrekking op de sector van goederen en diensten (huisvesting, openbare diensten, banken, verzekeringen, vrijetijdsbesteding, ...). 23% van de dossiers hebben te maken met werkgelegenheid, 11% met onderwijs, en 5% met gerecht en politie.⁵

ART.6 VROUWEN MET EEN HANDICAP

In 2012 werden 37% van alle meldingen die het Centrum ontving, ingediend door vrouwen (tegenover 63% door mannen). Meldingen van discriminatie op grond van geslacht worden behandeld door het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen.

³ www.diversiteit.be/antidiscriminatie-en-antiracismewetgevingen-evaluatie

⁴ Art. 11, § 1: Direct of indirect onderscheid op grond van een van de beschermde criteria geeft nooit aanleiding tot de vaststelling van enige vorm van discriminatie verboden door deze wet wanneer dit onderscheid wordt opgelegd door of krachtens een wet. § 2: Paragraaf 1 doet geen uitspraak over de conformiteit van een direct of indirect onderscheid dat door of krachtens een wet wordt opgelegd, met de Grondwet, het recht van de Europese Unie en het in België geldende internationaal recht.

⁵ Zie ook het Jaarverslag 2012 van het Centrum p. 74-75: www.diversiteit.be/jaarverslag-discriminatiediversiteit-2012

De gedwongen sterilisatie van vrouwen met een handicap is nog altijd een verontrustende realiteit en zou het voorwerp moeten uitmaken van een bijzondere aandacht vanwege de overheid.

>> zie ook art. 25

ART.7 KINDEREN MET EEN HANDICAP

Ongeveer 10% van de meldingen van discriminatie op grond van handicap die bij het Centrum worden ingediend, hebben betrekking op kinderen. Het betreft grotendeels (70 van de 104 gevallen voor de jaren 2008-2011) dossiers met betrekking tot onderwijs, en dit op alle onderwijsniveaus (kleuteronderwijs, lager en secundair onderwijs). Bijna de helft van de meldingen hebben te maken met situaties waarin de school redelijke aanpassingen weigert of nalaaft toe te passen.

>> zie ook art. 24

Daarnaast zijn er ook meldingen die betrekking hebben op de vrijetijdsbesteding (weigering van inschrijving voor recreatie- of sportactiviteiten, speelpleinwerking), de verzorgingsinstellingen (gebrek aan aangepaste plaatsen in dagcentra en in verblijfscentra – zie ook hoofdstuk artikel 19), het maatschappelijke leven (beledigingen, onverdraagzaamheid, pesterijen), ...

>> zie ook art. 24 en art. 30

Situatie van minderjarige vreemdelingen met een handicap (statelijk rapport §22)

De Franse Gemeenschapscommissie⁶ heeft op 19 september 2013⁷ het Decreet betreffende de integratie van personen met een handicap goedgekeurd, maar heeft deze gelegenheid niet te baat genomen om de toegangsvoorwaarden te wijzigen voor niet-Europese minderjarigen met een handicap tot de hulpmiddelen en diensten, en dit ondanks het herhaaldelijk aandringen van het Centrum en van de *Délégué général aux droits de l'enfant* (de Kinderrechtencommissaris van de Franse Gemeenschap)⁸.

Het Centrum en de *Délégué général aux droits de l'enfant* bevelen aan om de wetgeving in overeenstemming te brengen met het Verdrag inzake de Rechten van het Kind, het VRPH en het antidiscriminatie-decreet van de Franse Gemeenschapscommissie:

- de minderjarigen die niet aan de nationaliteitsvoorwaarden beantwoorden, moeten worden vrijgesteld van de voorwaarde van 5 jaar verblijf;
- de minderjarigen waarvan sprake worden vrijgesteld van de voorwaarde van inschrijving in het rijksregister en van voorafgaand verblijf.

ART.8 BEVORDERING VAN BEWUSTWORDING

Personen met een handicap zijn onvoldoende op de hoogte zijn over hun rechten en over het VRPH.

Het verdient aanbeveling om van de bevordering van bewustwording een aandachtspunt te maken op alle beleidsdomeinen, ook al omwille van de voorbeeldfunctie die de overheid vervult.

6 De Franse Gemeenschapscommissie (Commission communautaire française - COCOF) komt overeen met de Franse Gemeenschap (Communauté française) in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

7 Ter vervanging van het decreet van de COCOF van 4 maart 1999 betreffende de sociale integratie van personen met een handicap en hun inschakeling in het arbeidsproces.

8 www.diversiteit.be/integratie-van-niet-europese-minderjarigen-met-een-handicap

Een onderzoek in opdracht van Gelijke Kansen in Vlaanderen⁹ toonde aan dat in slechts 0,15 procent van de nieuwsitems van de openbare televisie (VRT) en de commerciële televisie (VTM) een actor met een visueel waarneembare handicap aan bod kwam. In meer dan 80 % van deze nieuwsitems staat de handicap centraal in de berichtgeving. Ook binnen het totale televisieaanbod van de Vlaamse zenders (openbare en commerciële) komen personen met een handicap relatief weinig aan bod (2,1 % in 2011)¹⁰. Ook in de Franse Gemeenschap komen personen met een handicap te weinig aan bod op televisie. Uit een onderzoek van de Conseil Supérieur de l'Audiovisuel¹¹ bleek dat personen met een handicap in nauwelijks 1 % van de uitzendingen van de openbare televisie (RTBF) aan bod komen; in 72 % van de gevallen was dat in verband met hun handicap.

In de geschreven pers worden vaak nog ouderwetse en denigrerende benamingen gebruikt voor personen met een handicap: 'mindervaliden', 'rolstoelpatiënten', 'gehandicapten', 'lijden aan', ... Het verdient aanbeveling om hieraan aandacht te besteden in de opleidingen journalistiek. Daarnaast kunnen we vaststellen dat magistraten, overheidsverantwoordelijken en gezondheidswerkers dikwijls een weinig emancipatorische visie hebben op handicap en niet goed op de hoogte zijn van de rechten van personen met een handicap.

Het Centrum beveelt aan om meer te investeren in bewustwording van media-actoren en in bewustwordingstrainingen met betrekking tot de rechten van personen met een handicap voor (parket)magistraten, verantwoordelijken binnen de overheid, en gezondheidswerkers.

ART.9 TOEGANKELIJKHEID

Inleidend kan gesteld worden dat het statelijk rapport bijna uitsluitend aandacht schenkt aan fysieke toegankelijkheid voor personen met een beperkte mobiliteit, en nauwelijks aan integrale toegankelijkheid voor personen met een sensorische handicap, personen met een verstandelijke beperking, ... Daarnaast wordt op diverse plaatsen in het statelijk rapport (statalelijk rapport § 45 en 49) verwezen naar het concept van redelijke aanpassingen in de anti-discriminatie wetgeving van de verschillende Gemeenschappen, terwijl duidelijk moet zijn dat redelijke aanpassingen steeds specifieke aanpassingen zijn die in concrete situaties moeten tegemoetkomen aan de behoeften van individuele personen met een handicap en niet zozeer te maken hebben met toegankelijkheid.

Het statalelijk rapport vermeldt geen concrete groeiplannen of streefcijfers voor wat betreft het op termijn toegankelijk maken van de overheidsinfrastructuur en -dienstverlening. Ook over de toegankelijkheid van de dienstverlening in de privésector en over het aanbieden van trainingen rond toegankelijkheid wordt niets vermeld.

Verder vermeldt het statalelijk rapport niets over toegankelijkheidscriteria bij openbare aanbestedingen. Openbare aanbestedingen zouden nochtans gebruikt kunnen worden om een voorbeeld te stellen. Het is onaanvaardbaar om overheidsmiddelen aan te wenden om ongelijkheid te bestendigen.

Het Centrum beveelt de overheid aan om een bepaling met betrekking tot de naleving van de toegankelijkheidsvoorschriften op te nemen in de lastenboeken voor elke openbare aanbesteding .

9 *Onzichtbare burgers, Personen met een handicap in het televisienieuws bij VRT en VTM, 2007-2009*, Rapport gemaakt in opdracht van Gelijke Kansen in Vlaanderen, KULeuven, Sara Vissers & Marc Hooghe, 2010

10 *Monitor Diversiteit 2011, Een kwantitatieve studie naar de zichtbaarheid van diversiteit op het scherm in Vlaanderen*, VRT-studiedienst in samenwerking met ENA (Universiteit Antwerpen & KULeuven), Julie De Smedt, Knut De Swert, Anne Hardy, Marc Hooghe & Stefaan Walgrave, 2011

11 *La représentation de la diversité au sein des programmes de la télévision belge francophone*, Conseil Supérieur de l'Audiovisuel, Direction des études et recherches, Catherine BODSON, 2009

Publiek toegankelijke gebouwen

In de verschillende Gemeenschappen zijn bindende richtlijnen rond toegankelijkheid bij nieuwbouw en renovatie van voor het publiek toegankelijke gebouwen. Deze richtlijnen zijn echter enkel van toepassing op aspecten die op het plan afleesbaar zijn, terwijl integrale toegankelijkheid ook betrekking heeft op kleurcontrasten, inrichting, aanwijzingen, ringleiding, ... Bovendien zijn de administraties die hun goedkeuring moeten verlenen vaak niet goed op de hoogte van de richtlijnen met betrekking tot toegankelijkheid.

Het Centrum verzoekt de Gewesten om op systematische wijze een opleiding rond toegankelijkheid te voorzien voor de ambtenaren die belast zijn met de controle van de vergunningen. Voor openbare gebouwen of gebouwen van een bepaalde omvang zou een toegankelijkheidsadvies door een gespecialiseerd expertisecentrum verplicht moeten gemaakt worden. Bij gebrek aan overeenstemming met de toegankelijkheidsvoorschriften, beveelt het Centrum de overheid aan om geen stedenbouwkundige vergunning toe te kennen, zelfs niet onder voorwaarden.

Na de oplevering van de werken, worden bij talrijke – nieuwe of gerenoveerde – publiek toegankelijke gebouwen en ruimten regelmatig overtredingen vastgesteld van de wetgeving (aanwezigheid van drempels, te smalle doorgangen, ontbreken van liften...). Dit ondanks het grondig controleren van de op plan leesbare toegankelijkheid.

Het Centrum beveelt aan om ook bij de oplevering van de werken de toegankelijkheid te controleren teneinde een integrale toegankelijkheid van de nieuwe bouwwerken te verzekeren. Het Centrum verzoekt de wetgever om bij niet-naleving van de toegankelijkheidscriteria sancties te voorzien.

Een hinderpaal is ook dat de erfgoedwaarde steeds primeert op de toegankelijkheid. Gezien veel openbare gebouwen in België deel uitmaken van het erfgoedpatrimonium, is dit niet onbelangrijk. Hierdoor zijn vaak zelfs kleine aanpassingen onmogelijk. Er zou een evenwicht moeten worden gevonden tussen het behoud van de erfgoedwaarde en de toegankelijkheidsvereisten. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest primeert de toegankelijkheid wél op de erfgoedwaarde¹². Dit zou tot voorbeeld kunnen genomen worden door de andere gewesten.

Aangezien verbouwingen van het erfgoed van gebouwen vaak worden gefinancierd met publieke middelen, beveelt het Centrum aan de toekenning van subsidies de verplichting te koppelen om oplossingen voor te stellen die zowel aan de eisen van een maximale toegankelijkheid als aan de patrimoniale verplichtingen beantwoorden

Talrijke openbare gebouwen, bijvoorbeeld justitiepaleizen en gemeentehuizen, zijn nog altijd niet toegankelijk. Het gaat om oude gebouwen waarop de nieuwe stedenbouwkundige verordeningen niet van toepassing zijn. Tot op heden is er geen plan voorzien om die gebouwen toegankelijk te maken. Op federaal niveau bestaat er een project bij de Regie der Gebouwen, die eigenaar is van talrijke openbare gebouwen, maar er is nog altijd geen beslissing genomen over de uitvoering ervan.

Het Centrum beveelt de bevoegde overheden aan om een toegankelijkheidstoets uit te voeren van alle openbare infrastructuur (gebouwen, toegangspaden en vervoer) en om deze op middellange termijn toegankelijk te maken.

Het statelijk rapport maakt geen melding van het aanbod aan opleidingen rond toegankelijkheid. Tot op heden heeft het Centrum geen weet van leerplannen waarvan

¹² Titel IV van de Gewestelijke Stedenbouwkundige Verordening over de toegankelijkheid van gebouwen voor personen met beperkte mobiliteit (Besluit van de Regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van 21 november 2006)

toegankelijkheid officieel deel uitmaakt. Er bestaan weliswaar een aantal initiatieven op dit vlak, maar ze zijn schaars.

Het Centrum beveelt de verschillende gefedereerde overheden aan om de Resolutie van de Raad van Europa uit 2001 over de invoering van de beginselen van *Universal Design* (Universeel Ontwerp) toe te passen en *Universal Design* te integreren in de leerplannen voor alle beroepen die met de gebouwde omgeving te maken hebben.

Het Waalse en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn op dit ogenblik hun stedenbouwkundige reglementering aan het herzien. Het Centrum is niet op de hoogte van een herziening van de voorschriften betreffende de toegankelijkheid waardoor beter rekening zou kunnen gehouden worden met de behoeften van personen met een sensorïële, verstandelijke of psychische handicap.

Aangezien de huidige regelgevende teksten voornamelijk de toegankelijkheid verzekeren voor personen met een motorische handicap, beveelt het Centrum aan om beter rekening te houden met de noden van personen met een sensorïële, verstandelijke en psychische handicap.

>> zie ook art. 13 (gerechtsgebouwen), art. 19 (huisvesting), artikel 24 (schoolgebouwen) en art. 27 (werkplekken)

Wegen en openbare ruimte

Het statelijk rapport besteedt weinig aandacht aan de toegankelijkheid van het wegennet en de inrichting van de openbare ruimte. Nochtans is het met name voor rolstoelgebruikers en slechtzienden vaak heel lastig om het voetpad te volgen door de talrijke obstakels (reclameborden, verkeersborden, geparkeerde fietsen, ...). Ook bij herinrichting van straten en pleinen moet meer aandacht gaan naar toegankelijkheid.

Steden en gemeenten moeten er meer toe worden aangezet om toezicht te houden op de effectieve toegankelijkheid van het wegennet en de openbare ruimte en om rekening te houden met toegankelijkheid bij de herinrichting van straten en pleinen.

Het Centrum heeft verscheidene meldingen ontvangen over de wegbedekking die werd gebruikt bij de herinrichting van bepaalde stadscentra en wegen. Daarbij wordt regelmatig gebruik gemaakt van tegels natuursteen die niet begaanbaar of berijdbaar is voor talrijke personen met een handicap. Zelfs al kunnen ze in bepaalde gevallen moeilijk worden vermeden om redenen die te maken hebben met het behoud van het erfgoed, dan nog is het aanbevolen om het gebruik ervan te beperken.

Het Centrum beveelt de Gewesten aan om nauwkeurige voorschriften te hanteren voor het gebruik en de uitvoering van bestrating in natuursteen opdat deze geen belemmering zou vormen voor de mobiliteit van personen met een handicap.

Treinvervoer

Het Centrum ontvangt regelmatig meldingen in verband met de dienstverlening van de NMBS.¹³ Personen met een handicap die assistentie nodig hebben om de trein te gebruiken, moeten die 24 uur op voorhand aanvragen. In de praktijk stellen zich vaak problemen wanneer de vraag naar assistentie niet doorgegeven werd, wanneer men door treinvertraging een aansluiting mist of te laat op de bestemming aankomt, of wanneer de bestemming een station zonder assistentie betreft. Bovendien laat deze regeling niet toe dat personen met een handicap de trein kunnen nemen zonder dat vooraf te plannen. Dit vormt een hinderpaal voor het uitbouwen van sociaal en professioneel leven.

13 Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, *Toegankelijkheid van de NMBS-infrastructuur en -voorzieningen voor mensen met een handicap*, 2012, www.diversiteit.be/toegankelijkheid-van-de-nmbs-infrastructuur-en-voorzieningen-voor-mensen-met-een-handicap

Het Centrum verzoekt nogmaals met aandrang om de 24 uur regeling te versoepelen en een kortere reservatietijd voorop te stellen in afwachting van een integrale toegankelijkheid van het treinvervoer.

De regeling waarbij de assistentie 24 uur op voorhand dient te worden aangevraagd, is er gekomen omdat de infrastructuur nog steeds niet toegankelijk is. Ook in de nieuwe beheersovereenkomst met de NMBS wordt geen groeiplan opgenomen opdat personen met een beperkte mobiliteit autonoom met de trein kunnen reizen. Rolstoelgebruikers bijvoorbeeld kunnen niet autonoom de trein nemen omdat ze trappen op (of af) moeten of omdat de hoogte van de perrons niet is afgestemd op de treinstellen (op dit ogenblik zijn er in België drie verschillende perronhoogten in gebruik). Nieuwe treinstellen en nieuw aangelegde perrons zouden zo op elkaar moeten afgestemd zijn dat er geen obstakels meer zijn en rolstoelgebruikers autonoom de trein op kunnen. Vanuit het oogpunt van inclusie is het ook aangewezen dat alle aangeschafte treinstellen integraal toegankelijk zijn (en niet slechts enkele wagons in de treinsamenstelling).

Bij de aanschaf van nieuwe treinstellen en bij de (her)aanleg van perrons moet er op toegezien worden dat de treinstellen en de perrons dermate op elkaar afgestemd zijn dat rolstoelgebruikers (en andere personen met een beperkte mobiliteit) autonoom op en af de trein kunnen stappen, zonder assistentie.

In België valt de toegankelijkheid van de stations en van de perrons onder de bevoegdheid van twee autonome overheidsbedrijven die elk hun eigen doelstellingen terzake hebben. Tegen 2028 zouden alle stationsgebouwen toegankelijk moeten zijn, maar slechts 100 van die stations zullen ook over toegankelijke perrons beschikken (op een totaal van ongeveer 500 stations in België).

Er moeten bijkomende garanties geboden worden opdat tegen 2028 alle stationsgebouwen (de perrons inbegrepen) effectief toegankelijk zijn.

Personen met een visuele of auditieve beperking worden nog vaak geconfronteerd met obstakels wanneer ze autonoom de trein willen nemen. In veel stations wordt de trein enkel op een auditieve manier aangekondigd. Anderzijds worden op de trein zelf de haltes niet altijd op een auditieve en visuele manier aangekondigd.

Er moet een groeiplan uitgewerkt met betrekking tot de integraal toegankelijke informatieverstrekking aan de reizigers (op de website, in de stations, op de trein). Het Centrum moedigt de spoorwegoperators eveneens aan om op zoek te gaan naar (technologische) aanpassingen die personen met een sensorïële of cognitieve handicap in staat stellen om zelfstandig de trein te nemen.

*Bus, tram, metro*¹⁴

In uitvoering van Europese Richtlijn uit 2001¹⁵, wordt het bestaande rollend materieel geleidelijk vervangen door rollend materieel dat aangepast is aan personen met een handicap.

Het Centrum moedigt de regionale vervoersmaatschappijen aan om hun aankoopbeleid van aangepast rollend materieel verder te zetten en de daartoe benodigde lastenboeken op te stellen in samenwerking met de verenigingen die personen met een handicap vertegenwoordigen.

Een autonome toegang tot het rollend materieel is voor personen met een motorische handicap alleen mogelijk indien de haltes correct zijn ingericht (breed en hoog genoeg). Het

¹⁴ Zie de aanbevelingen van het Centrum gericht aan de openbare vervoersmaatschappij in Vlaanderen (De Lijn), Wallonië (TEC) en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (MIVB): www.diversiteit.be/toegankelijkheid-de-lijn, www.diversiteit.be/toegankelijkheid-van-de-tec-bussen en www.diversiteit.be/toegankelijkheid-mivb.

¹⁵ Richtlijn 2001/85/EG van het Europees Parlement en de Raad van 20 november 2001 betreffende speciale voorschriften voor voertuigen bestemd voor het vervoer van passagiers, met meer dan acht zitplaatsen, die van de bestuurder niet meegerekend, en tot wijziging van Richtlijn 70/156/EEG van de Raad en van Richtlijn 97/27/EG

Centrum stelt echter vast dat noch de openbare vervoersmaatschappijen noch de wegbeheerder een reglementaire verplichting of een precieze doelstelling hebben wat het toegankelijk maken van hun bestaande haltes en, bijgevolg, van hun vervoerslijnen betreft. In Wallonië zijn slechts een tiental van de 700 buslijnen toegankelijk. In Brussel is er slechts één enkele toegankelijke lijn. In Vlaanderen is de toegankelijkheid van de bushaltes fragmentarisch (op gemeentelijk niveau georganiseerd) en heeft De Lijn (de Vlaamse openbare vervoersmaatschappij) geen zicht op het aantal toegankelijke bushaltes. Er moeten dus maatregelen worden genomen om alle vervoerslijnen toegankelijk te maken opdat rolstoelgebruikers en alle andere personen met beperkte mobiliteit zich autonoom en zonder hindernissen zouden kunnen verplaatsen.

Daartoe beveelt het Centrum de gewestelijke overheden aan om een reglementering uit te werken die de wegennetbeheerder en de regionale vervoersmaatschappijen ertoe verplichten om de haltes van het openbaar vervoer bij de herinrichting van straten en pleinen toegankelijk te maken. Vervolgens moet via beheersovereenkomsten aan de regionale vervoersmaatschappijen een nauwkeurige inventaris worden gevraagd van het aantal toegankelijke haltes en moet een ambitieus richtschema worden bepaald met een programma voor het toegankelijk maken van de alle haltes.

De nieuwe beheersovereenkomst 2013-2017 voor de TEC (Waalse openbare vervoersmaatschappij) voorziet dat er alleen nog rollend materieel wordt aangekocht dat uitgerust is met automatische oprijdplaten. De beheersovereenkomst 2011-2014 van De Lijn voorziet voor de nieuw aan te schaffen bussen en trams slechts een manuele oprijdplaat. Voor de bediening van manuele oprijdplaten is de assistentie van de chauffeur vereist, die zijn besturingspost moet verlaten om de plaat uit te schuiven, wat soms problemen met zich kan meebrengen.¹⁶

In de beheersovereenkomsten met de verschillende vervoersmaatschappijen moet worden vastgelegd dat het rollend materieel moet voorzien zijn van een automatische oprijdplaat. Waar bussen en trams nog voorzien zijn van een manuele oprijdplaat, is de chauffeur verplicht om assistentie te verlenen en de oprijdplaat te bedienen.

In maart 2013 besloot De Lijn om voortaan geen scootmobielen meer toe te laten op de bussen en trams (TEC en MIVB overwegen om hetzelfde te doen). Geheel onverwacht werden gebruikers van scootmobielen geconfronteerd met een aanzienlijke inperking van hun recht op mobiliteit en niet discriminatoire behandeling. Het Centrum richtte een aanbeveling¹⁷ aan de bevoegde minister met goede praktijkvoorbeelden uit het buitenland, waar het vervoer van scootmobielen toegelaten is mits aan enkele voorwaarden is voldaan (Verenigd Koninkrijk, Queensland).

Het Centrum dringt erop aan om het algemene verbod onmiddellijk te herroepen en in overleg met personen met een handicap een beleid uit te werken dat het vervoer van scootmobielen die aan bepaalde criteria voldoen mogelijk te maken.

Om een vlotte dienstverlening aan personen met een handicap te garanderen, dient het personeel een gepaste opleiding te krijgen.

Het Centrum beveelt aan om de opleidingen in het onthaal van personen met een handicap uit te breiden naar het volledige personeel. De opleiding moet op zijn

¹⁶ Het was de bestuurders van de TEC door het arbeidsreglement niet toegestaan om hun stuurpost te verlaten. Nadat verscheidene verenigingen gerechtelijke stappen hebben ondernomen, mogen de buschauffeurs voortaan onder bepaalde omstandigheden hun stuurpost verlaten: de halte moet minstens toegankelijk zijn; de bus moet uitgerust zijn met een manuele of automatische oprijdplaat; de uitvoeringsomstandigheden (manier van aanrijden tot de halte, belading van het voertuig, veiligheid van de personen, ...), die enkel de bestuurder kan inschatten, moeten gunstig zijn.

¹⁷ Aanbeveling met betrekking tot de toegankelijkheid van het openbaar vervoer voor scootmobielen en andere mobiliteitshulpmiddelen en -instrumenten: www.diversiteit.be/de-toegankelijkheid-van-het-openbaar-vervoer-voor-scootmobielen

minst betrekking hebben op het onthaal van de verschillende categorieën van personen met een handicap en op de bediening van het materieel.

Sommige aanpassingen of technologieën stellen personen met een sensorïele, verstandelijke of cognitieve handicap in staat om op een autonome manier toegang te krijgen tot het openbaar vervoer. In België zijn die echter nog te weinig ontwikkeld.

Het Centrum beveelt de vervoersmaatschappijen aan om verder te gaan met de ontwikkeling van (technologische) aanpassingen die personen met een sensorïele, verstandelijke of cognitieve handicap in staat stellen om op een autonome manier toegang te hebben tot de bus, tram en metro.

Taxi's

Voor rolstoelgebruikers verschilt het aanbod aan aangepaste taxi's zeer sterk van zone tot zone. Daarnaast zijn sommige taxibestuurders zeer terughoudend om personen met een handicap te vervoeren wanneer er zich een lucratievere rit aandient. Ook personen die vergezeld zijn van een assistentiehond worden vaak geweigerd. De wachttijden voor die personen kunnen dus soms zeer hoog oplopen.

Het Centrum beveelt de bevoegde overheden aan een omkadering te bieden voor aangepaste taxi's en een opleiding te voorzien in het onthaal van personen met een handicap voor taxibestuurders.

Informatie en communicatie

Het statelijk rapport vermeldt niets over het bevorderen van de toegankelijkheid van informatie en communicatie. Met name elektronische dienstverlening is vaak nog ontoegankelijk voor personen met een handicap (bijvoorbeeld internetbankieren). Daarnaast is het voor klanten met een auditieve of visuele handicap vaak onmogelijk om in contact te treden met bedrijven die enkel een telefoonnummer of enkel een mailadres vermelden. Verder vermeldt het statelijk rapport niets over het bevorderen van de ontwikkeling van nieuwe communicatietechnologieën en -systemen. In Vlaanderen werd een proefproject voor afstandstolken uitgewerkt dat structureel verankerd zou moeten worden.

De verschillende overheden moeten binnen het kader van hun bevoegdheden aanmoedigen om verder minimumrichtlijnen uit te werken met betrekking tot de toegankelijkheid van de (elektronische) dienstverlening, en moeten projecten voor afstandstolken uitwerken die vervolgens structureel verankerd moeten worden.

Toegang tot bankdiensten

De elektronische bankdiensten moeten in visuele, auditieve en tactiele vorm aangeboden worden. Dat is al te vaak nog niet het geval. De veiligheidsbezwaren die worden geuit, kunnen worden weggenomen door frequentere bevestigingen te vragen, ook al wordt de verrichtingsduur daardoor langer. Behalve met het gebruik, zijn er ook problemen met de fysieke toegankelijkheid, namelijk door de hoogte van de bankterminals. De overheden moeten hier aandacht aan besteden bij het toekennen van stedenbouwkundige vergunningen. Zo kunnen de bestaande terminals versneld toegankelijk gemaakt worden en wordt de toegankelijkheid van de bankdiensten verbeterd.

De overheid moet de banken aanmoedigen om aanpassingen ter bevordering van toegankelijkheid te veralgemenen en zodoende de basisbankdiensten voor iedereen toegankelijk te maken.

ART.10 RECHT OP LEVEN

Euthanasie

Het recht op euthanasie wordt gereguleerd via de wet van 28 mei 2002 betreffende de euthanasie. Het statelijk rapport vermeldt in paragraaf 56 dat euthanasie niet is toegestaan bij minderjarigen en wilsonbekwame meerderjarigen. Ondertussen is op 13 februari 2014

een wet goedgekeurd die de uitbreiding van de euthanasiewetgeving naar minderjarigen voorziet.¹⁸ De wet voorziet de mogelijkheid voor oordeelsbekwame en zich in een uitzichtloze en levensbedreigende situatie bevindende minderjarige om tot euthanasie te verzoeken. De oordeelsbekwaamheid van minderjarigen moet worden getoetst door een kinder- en jeugdpsychiater of een psycholoog. Een leeftijdsgrens om de oordeelsbekwaamheid af te bakenen wordt niet voorzien.

ART.11 RISICOVOLLE SITUATIES EN HUMANITAIRE NOODSITUATIES

De veiligheid van personen met een handicap in gebouwen, is niet verzekerd in geval van brand. De federale staat bepaalt de basisnormen met betrekking tot brandveiligheid en de Gewesten mogen die aanvullen. De wetgeving bevat echter geen bijzondere bepalingen voor de bescherming van personen met een handicap. Bij gebrek aan wettelijke verplichtingen, hangt het van de plaatselijke brandweerdiensten af of ook rekening wordt gehouden met de veiligheid van personen met een handicap.

Het Centrum beveelt aan dat de federale en gewestreglementeringen met betrekking tot de brandveiligheid worden aangepast, meer bepaald door een verplicht advies door de brandweer te voorzien betreffende de evacuatiemogelijkheden van personen met een handicap in publiek toegankelijke gebouwen en door de uitbuitingsvergunningen, de goedkeuringen, de toekenning van subsidies en toelagen aan hun gunstig advies te koppelen. Er moet echter wel worden vermeden om te strikte evacuatieregels te hanteren die personen met een handicap van bepaalde plaatsen zouden kunnen uitsluiten (werkplekken, hogere verdiepingen) terwijl er organisatorische procedures en specifieke aanpassingen kunnen voorzien worden die een gelijkwaardig beschermingsniveau bieden voor iedereen.

Tot vandaag kunnen burgers die geen telefoongesprek kunnen voeren, geen contact opnemen met de nooddiensten per sms of mail. Vanaf april 2014 zou hier verandering in komen en zou men de nooddiensten na registratie (!) ook per sms kunnen bereiken. Naast de mogelijkheid tot het versturen van een sms ook onderzocht worden hoe de centrale kan bereikt worden via real-time tekst of via beeldtelefonie (met tussenkomst van tolken gebarentaal).

Daarnaast moet bij het waarschuwen van de bevolking in crisissituaties ook een alternatieve communicatiemanier voorzien worden voor dove of slechthorende burgers. Doven en slechthorenden kunnen zich in België inschrijven via www.telecontact.be om een waarschuwing per SMS te ontvangen. Zij krijgen dan een bericht wanneer er een alarm is. Het systeem zou vanaf april 2014 operationeel zijn.

ART.12 GELIJKHEID VOOR DE WET

Op 14 juni 2013 werd in het Belgisch Staatsblad de wet tot hervorming van de regelingen inzake onbekwaamheid en tot instelling van een nieuwe beschermingsstatus die strookt met de menselijke waardigheid gepubliceerd. Die wet, waarvan de inwerkingtreding is voorzien voor 1 juni 2014, zorgt voor een revolutie voor personen met een verstandelijke beperking en in de sector van de geestelijke gezondheidszorg.

De tekst die reeds in 2011 aan het Parlement werd voorgelegd, beantwoordt aan de noodzaak om de Belgische wetgeving aan te passen aan de internationale normen inzake handelingsbekwaamheid (en in het bijzonder aan het VRPH) om, volgens de normen die vandaag de dag van kracht zijn, zoveel mogelijk de rechten van de meest kwetsbare personen te beschermen (met name van personen met een verstandelijke of psychische handicap). Bij het opstellen van de tekst werden de voornaamste actoren uit de

¹⁸ Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, 'Wetsontwerp tot wijziging van de wet van 28 mei 2002 betreffende de euthanasie, teneinde euthanasie voor minderjarigen mogelijk te maken' Doc 53 3245. Te raadplegen op: <http://www.dekamer.be/FLWB/pdf/53/3245/53K3245006.pdf>

handicapsectorgeraadpleegd, zoals trouwens door de Verenigde Naties sterk wordt aanbevolen.

Terwijl de vroegere beschermingsstatuten¹⁹ die van toepassing waren op meerderjarige personen de handelingsonbekwaamheid van de te beschermen persoon als basisregel hadden, gaat de nieuwe wet – in overeenstemming met hetgeen wordt voorgeschreven in artikel 12 van het VRPH – net uit van de handelingsbekwaamheid. Door deze hervorming wordt nu een globaal beschermingsstatuut ingevoerd: de vrederechter zal voortaan uitspraak moeten doen over zowel de bekwaamheid van de persoon om zichzelf te beheren als zijn bekwaamheid om zijn goederen te beheren. De bepalingen van de nieuwe wet voorzien bovendien dat de rechter daartoe een werk “op maat” moet uitvoeren, wat inhoudt dat hierbij de persoon zelf, zijn netwerk en een multidisciplinair team worden betrokken en dat rekening wordt gehouden met de evolutie die de persoon doormaakt.

Bepaalde actoren uit de sector (verenigingen, instellingen, advocaten en magistraten) hebben vanaf het begin hun voorbehoud uitgedrukt over sommige bepalingen. Terwijl de hervorming beantwoordt aan de verwachtingen van sommige verenigingen van personen met een verstandelijke handicap en hun families, hebben de vertegenwoordigers van de sector van de geestelijke gezondheidszorg (gebruikers en professionelen) gewezen op de moeilijkheden die sommige aspecten van de hervorming met zich meebrengen voor wat betreft personen met psychische stoornissen.²⁰

Men wijst er ook op dat het risico bestaat dat de doelstellingen die door de wetgever worden nagestreefd nooit zullen worden verwezenlijkt wegens het gebrek aan middelen dat aan de vredegerechten wordt toegekend om de aan hen toevertrouwde opdracht naar behoren te vervullen. Bovendien bestaat ook het risico dat de afspraak om bepaalde bevoegdheden aan de nog op te richten familierechtbank toe te kennen – zodat de vredegerechten ontlast worden en de magistraten op een passende manier kunnen werken – tot ontgoochelingen zal leiden. Er heerst nu al ongenoegen in de griffies over de verhoogde werklast die de hervorming van het beschermingsstatuut met zich zal meebrengen.

Meerdere gesprekspartners betreuren dat het overleg dat werd gepleegd bij de tot stand koming van de wettekst niet wordt voortgezet voor de uitwerking van de uitvoeringsbesluiten. Die besluiten zullen immers bepalend zijn voor de daadwerkelijke uitvoering van de hervorming. Sommigen zijn zelfs van mening dat gezien het gebrek aan middelen, informatie en overleg de hervorming *het omgekeerde effect* zal hebben van wat werd verwacht en dat de rechter, aangezien hij niet over de nodige middelen en tijd beschikt, zijn toekomstige beslissingen wel eens tot de meest restrictieve maatregelen zou kunnen beperken en zal terugvallen op een *algemene evaluatie* die zowel voor het bewind over de persoon zelf als voor het bewind over de goederen van die persoon zou gelden.

Het Centrum beveelt aan om zo snel mogelijk menselijke en financiële middelen vrij te maken opdat de doelstellingen van de hervorming kunnen verwezenlijkt worden vanaf de inwerkingtreding van de wet op 1 juni 2014. Daarnaast beveelt het Centrum ook aan dat de voorziene uitvoeringsbesluiten het voorwerp zouden uitmaken van een intensief overleg met de actoren uit de handicapsector en de sector van de geestelijke gezondheidszorg.

ART.13 TOEGANG TOT DE RECHTER

Toegang tot gratis juridische bijstand

Het recht op juridische bijstand is neergelegd in het artikel 508 van het Gerechtelijk Wetboek en het Koninklijk Besluit van 18 december 2003 tot vaststelling van de voorwaarden van de volledige of gedeeltelijke kosteloosheid van de juridische tweedelijnsbijstand en de

19 Onbekwaamverklaring; bijstand van een gerechtelijk raadsman; voorlopige bewindvoering.

20 Gezien de evolutie die de handicap doorheen de tijd kan doormaken.

rechtsbijstand. Artikel 1 van dat koninklijk besluit bepaalt dat de begunstigden van een inkomensvervangende tegemoetkoming voor personen met een handicap recht hebben op geheel kosteloze juridische tweedelijnsbijstand en op rechtsbijstand. Dit gegeven wordt ook aangehaald in paragraaf 59 van het statelijk rapport.

De minister van Justitie heeft in mei 2013 een voorontwerp van wet neergelegd tot wijziging van het gerechtelijk wetboek voor wat juridische bijstand betreft, waarmee de kosteloze toegang tot de rechter zou worden beperkt. Het voorontwerp van wet voorziet namelijk in de invoering van een remgeld van 10 euro in het kader van een adviesvraag en van 30 euro indien een procedure aanhangig wordt gemaakt. Daarnaast verplicht het advocaat-stagiairs om hun eerste vijf dossiers pro deo af te werken in het kader van hun vorming.

Het Centrum beschouwt dit voorstel van hervorming als een mogelijke inbreuk op het recht van de meest kwetsbare personen op toegang tot de rechter, op gelijke voet met anderen. Op 27 juni 2013 schreef het Centrum een brief aan de minister van Justitie om de aandacht te vestigen op de mogelijke schending van fundamentele mensenrechten, zoals toegang tot de rechter, voor de meest kwetsbare burgers.

De Raad van State heeft op 10 juni 2013 een advies uitgebracht over het voorontwerp van wet. De Raad onderstreept in dat advies dat de toegang tot justitie integraal gevrijwaard moet blijven voor minder vermogende beschuldigen in strafzaken, zich baserend op rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Het principe van een forfaitaire bijdrage is dus niet houdbaar voor minder begoede rechtzoekenden in strafzaken.

De Raad van State herinnert er ook aan dat bijzondere aandacht nodig is voor andere kwetsbare rechtzoekenden, zoals minderjarigen en personen met een handicap.

De hervorming schrapt het vermoeden van behoeftigheid voor kwetsbare burgers. Men moet eerst gaan bewijzen dat het gezinsinkomen ontoereikend is, alvorens geholpen te kunnen worden door een advocaat (met het risico dat deze te laat tussenkomt).

In elk geval moeten voor het Centrum de begunstigden van een inkomensvervangende tegemoetkoming kunnen blijven genieten van kosteloze rechtsbijstand.

>> Zie ook art. 14-17

Verplichte tussenkomst van een advocaat in het kader van een procedure op internering

Het artikel 28 en volgende van de wet op bescherming van de maatschappij van 1 juli 1964 en artikel 118 en volgende van de wet van 21 april 2007 betreffende de internering van personen met een geestesstoornis voorzien de verplichte bijstand van een advocaat. Ambtshalve wordt meestal een advocaat stagiair van het bureau voor juridische bijstand aangesteld, die meestal weinig ervaring heeft met deze complexe problematiek.

Bijstand van een tolk-vertaler in gebarentaal en omzetting in braille in gerechtszaken
Volgens het Koninklijk besluit houdende algemeen reglement op de gerechtskosten in strafzaken van 20 december 1950 dient justitie in het kader van strafzaken in te staan voor de kosten van vertaling naar gebarentaal. Er stellen zich in de praktijk echter problemen bij het vinden van beëdigde tolken en de vergoeding ervan: Soms dienen dove rechtzoekenden zelf een tolk te voorzien en deze te vergoeden met tolken-uren bestemd voor privé-gebruik. Niet alle tolken die ingezet worden hebben de bijkomende erkenning als gerechtstolk. Hierdoor is de kwaliteit van de gebarentaal niet steeds gewaarborgd. Deze situatie werd door onder meer de Vlaamse dovenfederatie (FEVLADO) aangekaart in een brief aan de minister van Justitie.²¹

21 www.fevlado.be/upload/content/file/Fevlado/Dossiers/BriefMinisterTurtelboomtoegankelijkheidsjustitie.pdf

Toegankelijkheid van gerechtsgebouwen

De toegankelijkheid van gerechtsgebouwen is een bevoegdheid van de dienst Regie Der Gebouwen. Deze dienst ontvangt sinds 2007 een specifiek budget met het oog op het verbeteren van de toegankelijkheid voor personen met een beperkte mobiliteit. Dit budget gaat in eerste instantie naar investeringen inzake toegankelijkheid in voor het publiek toegankelijke gebouwen. Voor specifieke toegankelijkheidsinvesteringen werd in de beleidsperiode 2007-2010 volgens parlementaire vraag 5-9766 d.d. 8 augustus 2013²² 1,2 miljoen euro besteed. Deze investeringen gebeuren na een behoefteanalyse die nog verder verfijnd wordt en waarvan de resultaten nog niet gekend zijn. Er is momenteel geen overzicht van de toegankelijkheid van gerechtsgebouwen.

Het Centrum beveelt aan verder te investeren in het toegankelijker maken van gerechtsgebouwen voor rechtzoekenden met een handicap en hiertoe ook dringend werk te maken van een duidelijke inventaris van de behoeften en problemen ter zake.

Opleiding en vorming van magistraten en penitentiair beambten rond handicap

In het verleden kreeg het Centrum meerdere klachten in verband met een gebrekkige vorming van magistraten rond handicap en een gebrekkige kennis van specifieke rechtspraak rond de (mensen-)rechten van personen met een handicap.

Het Centrum beveelt aan om een vorming op maat te voorzien voor magistraten en penitentiair beambten inzake de rechten van personen met een handicap.

ARTIKELEN 14 TOT 17

In §70 verwijst het statelijk rapport enkel naar de strafrechtelijke maatregelen van vrijheidsberoving. Nochtans moet volgens de leidende beginselen van het Verdrag de vraag van de eerbiediging van de rechten zowel op het vlak van de overeenstemming van de wetteksten als op het vlak van de effectiviteit van hun uitoefening worden onderzocht. Het fenomeen van institutionalisering zou met betrekking tot *alle* opsluitingsplaatsen moeten worden behandeld, of het nu om officiële (penitentiaire inrichtingen, ...) of om feitelijke opsluitingsplaatsen (residentiële instellingen, psychiatrische ziekenhuizen, ...) gaat.

Bij de aandacht die door de internationale gerechten en controle instanties (het Europees Comité voor de Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing, het Europese Hof voor de Rechten van de Mens, het Comité tegen Foltering van de Verenigde Naties) aan de situatie in de Belgische penitentiaire inrichtingen wordt geschonken, heeft het Centrum zich voornamelijk toegelegd op de situatie van personen met een handicap die zijn opgesloten in penitentiaire inrichtingen en in het bijzonder, van personen die het voorwerp uitmaken van een interneringsmaatregel.

De artikelen 14 tot 17 behandelen vragen en problematieken die eveneens naar voor komen in het **Verdrag tegen Foltering en Andere Wrede, Onmenselijke of Onterende Behandeling of Bestrafing** en waarrond het Centrum in augustus 2013 een **parallel rapport** heeft overgemaakt.²³ **Als onafhankelijke instantie heeft het Centrum dus informatie doorgegeven met betrekking tot de situatie van geïnterneerden.** Op basis van de gedachtewisselingen met de Belgische delegatie, de rapporten die werden overhandigd door de ngo's en het Centrum, heeft het Comité tegen Foltering een aantal aanbevelingen geformuleerd²⁴, waarvan er sommige rechtstreeks betrekking hebben op de situatie van personen met een handicap.

22 www.senate.be/www/?Mlval=/index_senate&LANG=nl

23 Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, Schouwrapport bij het derde periodieke rapport ingediend door België bij het Comité tegen Foltering, augustus 2013. Op dit ogenblik werd nog geen onafhankelijk OPCAT-mechanisme aangeduid voor België, dat dit Verdrag nog altijd niet heeft geratificeerd.

24 Comité contre la torture, Observations finales du troisième rapport périodique de la Belgique, CAT_C_BEL_CO-3_15826_F (slotbemerkingen bij het derde periodieke rapport van België)

Algemene context: het Belgische gevangeniswezen

De situatie van gedetineerden met een handicap kan niet worden geanalyseerd los van de algemene context waarin ze kadert. Zo dient te worden gewezen op het aanhoudende probleem van de overbevolking van de gevangenis en van de moeilijkheden die dit met zich meebrengt voor de organisatie van het volledige penitentiaire apparaat.

Om dit probleem aan te pakken, heeft de overheid een masterplan uitgewerkt. Hoewel dit masterplan een aantal maatregelen bevat die gericht zijn op de specifieke populatie van de geïnterneerden, legt het vooral de nadruk op de bouw van nieuwe inrichtingen om de capaciteit van het totale aanbod aan strafinrichtingen en het aantal beschikbare plaatsen te verhogen.²⁵

Verder dient te worden opgemerkt dat de uitvoering van de basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden²⁶ niet echt in overeenstemming gebeurt met de beginselen die de wet voorstaat. Tot op heden werden sommige uitvoeringsbesluiten nog altijd niet uitgevaardigd en uit de structurele problemen waarmee de Belgische strafinrichtingen te kampen hebben (overbevolking van de gevangenis, arbeidsomstandigheden voor de penitentiaire beambten, detentievoorwaarden, ...) blijkt niet dat er een begin is gemaakt aan beduidende veranderingen ten opzichte van de vroegere wetgeving.

Ingevolge een aantal markante gebeurtenissen die zich de afgelopen jaren hebben voorgedaan in sommige strafinrichtingen (uitbarstingen van geweld), werd het gevangenisbeleid van de huidige Minister van Justitie bovendien gekenmerkt door een versterking van het tuchtrecht en een vereenvoudiging van de administratie, waardoor de discretionaire bevoegdheid van de penitentiaire beambten vergrootte.²⁷ Op wetgevend vlak vertaalt dit zich in een wijziging van de basiswet die in het voorjaar van 2013 werd goedgekeurd en die een strikte naleving van het reglement vooropstelt.²⁸

Hierbij vestigt het Centrum de aandacht op twee elementen:

- de mogelijkheid om redelijke aanpassingen te verkrijgen;
- het ontbreken van een volkomen bevoegd mechanisme om klachten te behandelen.

Redelijke aanpassingen in penitentiaire inrichtingen:

Voor zover we weten wordt in de opleiding van de penitentiaire beambten geen informatie gegeven over redelijke aanpassingen voor personen met een handicap, al wijzen sommige penitentiaire actoren op de spontane toepassing van die aanpassingen, met name door de penitentiaire beambten in de psychiatrische afdelingen. Het Centrum vreest dat de strengere naleving van het reglement, die sinds enige tijd lijkt te worden opgelegd, de rechten van de gedetineerde personen met een handicap zal aantasten, gezien de uitsluitende discretionaire bevoegdheid van de penitentiaire overheid.

25 Een evaluatierapport dat werd opgemaakt door het Rekenhof, de nationale monitoringinstantie, geeft de moeilijkheden aan die bij de uitvoering van deze maatregelen zijn opgetreden: "De intenties in de beleidsnota's blijven meestal op een algemeen, strategisch niveau. Ze worden zelden vertaald naar meetbare doelstellingen. Ofwel zijn er geen meetbare doelstellingen [...]. Het Rekenhof stelt vast dat doelstellingen vaak verschuiven door de tijd maar dat de redenen daarvoor niet worden geëxpliciteerd [...]. De bestaande monitoring- en evaluatie-instrumenten bij de verschillende administraties [...] beperken zich tot de operationele aspecten van de maatregelen [...]. Bij andere maatregelen ontbreken permanente monitoring en cijfermatige analyses volledig en bestaat er dus onvoldoende inzicht bij de actoren in de uitvoering ervan [...]. Het effect op de overbevolking van de gevangenis (maar ook op de eventuele andere doelstellingen) wordt voor geen enkele maatregel opgevolgd. Empirische informatie over de effecten en over de potentiële neveneffecten ontbreekt volledig." (Rekenhof, *Verslag aan de Kamer van Volksvertegenwoordigers over de maatregelen tegen de overbevolking in de gevangenis*, Brussel, december 2011).

26 De zogenoemde 'basiswet' of 'wet Dupont'. Bij zijn goedkeuring werd die tekst unaniem begroet als een vooruitgang met betrekking tot de eerbiediging van de rechten van gedetineerden.

27 Kamer van Volksvertegenwoordigers van België, [Wetsontwerp tot wijziging van bepaalde artikelen van de wet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden](#), 11 april 2013, 2744/001

28 Wetsontwerp ingediend op 11 april 2013 bij de Kamer door de Minister van Justitie tot wijziging van bepaalde artikelen van de basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden

Het begrip redelijke aanpassing speelt een sleutelrol in de gelijke behandeling van de gedetineerde personen met een handicap. In een gevangeniscontext krijgt deze praktijk een nog groter belang, aangezien hij moet worden uitgevoerd door *elke persoon met wie de gedetineerde in contact zal komen*. Het statelijk rapport vermeldt dit wel degelijk in §75 : “Wat de maatregelen met het oog op redelijke aanpassingen betreft, voorziet de penitentiaire regelgeving niet in specifieke maatregelen voor personen met een handicap”.

Het Centrum beveelt aan dat het gevangeniswezen dit concept op een organieke manier opneemt in zijn detentiebeleid, de opleiding van het personeel en de inrichting van de infrastructuur.

Ontbreken van een officieel mechanisme om klachten te behandelen²⁹:

Het Centrum wijst erop dat het klachtenbehandelingsmechanisme dat in de basiswet was voorzien meer dan acht jaar na de goedkeuring van die wet nog altijd niet is ingevoerd. De enige mogelijkheid waarover de gedetineerden (en *a fortiori* de geïnterneerden) op dit ogenblik beschikken om een klacht in te dienen, bestaat erin om een verzoekschrift te sturen naar de voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg, die uitspraak doet in kortgeding, of naar de Raad van State. Het Centrum wijst erop dat dergelijke procedures niet alleen omslachtig zijn, maar meestal ook heel marginaal blijven.

In een dergelijke context wordt de vraag betreffende de juridische bijstand van cruciaal belang.

Het Centrum beveelt aan dat de bepalingen van de wet betreffende de rechtspositie van de gedetineerden waarbij een officieel en onafhankelijk mechanisme om klachten te behandelen wordt ingesteld, onmiddellijk van kracht wordt. Dit apparaat moet van de nodige menselijke, financiële en juridische middelen voorzien worden om zijn opdracht te kunnen uitvoeren.

>> zie ook art. 13

De geïnterneerden

De laatste cijfers over de gevangenisbevolking maken gewag van de aanwezigheid van 1.132 geïnterneerden in de penitentiaire inrichtingen in het jaar 2012, ofwel ongeveer 10% van de totale gevangenispopulatie.³⁰ Er dient te worden opgemerkt dat het hier om de gemiddelde dagelijkse populatie in de Belgische penitentiaire inrichtingen gaat. Die gegevens hebben geen betrekking op de geïnterneerden die buiten de penitentiaire inrichtingen, in psychiatrische ziekenhuizen, in de gewone zorgcircuits of zelfs gewoon in de gemeenschap verblijven.³¹

Het gebrek aan plaatsen in aangepaste inrichtingen³² heeft als rechtstreeks gevolg dat personen die het voorwerp uitmaken van een interneringsmaatregel gedurende maanden en soms zelfs jaren in de psychiatrische afdelingen – of zelfs gewoon op de reguliere afdelingen – van de penitentiaire inrichtingen verblijven, in afwachting van hun overbrenging naar een geschikte plaats voor hun behandeling. Daarnaast stellen we vast dat het zorgaanbod afwezig of ontoereikend is en dat er gebrek is aan opgeleid personeel. Dergelijke omstandigheden kunnen in het geval van langdurige opsluiting zeer nadelige gevolgen hebben op de gezondheid van geïnterneerden en op hun kansen op een geslaagde herinschakeling in de maatschappij.

29 Zie aanbeveling CAT, p. 4.

30 Directoraat-generaal Penitentiaire Inrichtingen, jaarverslag 2012, pp. 101-117

31 De FOD Volksgezondheid werkt op dit ogenblik aan een publicatie die de geïnterneerden in kaart brengt die in de psychiatrische bijgebouwen van de penitentiaire inrichtingen verblijven om het noodzakelijke zorgaanbod te kunnen bepalen. De publicatie zou in januari 2014 beschikbaar zijn.

32 Die in Vlaanderen ‘inrichting tot bescherming van de maatschappij (IBM)’ of ‘Forensische Psychiatrische Centra (FPC)’ worden genoemd.

Het plan om twee *Forensische Psychiatrische Centra* (FPC)³³ met een totale capaciteit van 452 bedden op te richten tegen 2015 gaat met veel te grote onzekerheden gepaard, meer bepaald op budgettaire vlak, om echt te mogen hopen dat ze een oplossing zullen bieden voor de problemen die hier worden aangehaald: volgens de informatie waarover we beschikken, zullen de financiële middelen die aan dit project zijn toegekend, worden verdeeld tussen het Ministerie van Justitie en het Ministerie van Volksgezondheid, respectievelijk voor de exploitatie van het gebouw en voor de voorziening van verzorgend personeel en een aangepaste omkadering.

Het Centrum vestigt de aandacht van het Comité op de noodzaak om van bij de aanvang van de exploitatie van die inrichtingen de aangepastheid van de geplande infrastructuur (gebouwen, ontwerp van de lokalen, ...) aan de voorziene therapeutische finaliteit af te toetsen evenals de exploitatiemodaliteiten van het toekomstige FPC (welk type patiënten wordt opgevangen, welke zorgmodaliteiten worden toegepast, welke normen gelden voor de omkadering, welk juridisch kader en welke wetgeving zijn van kracht)³⁴.

Behalve de vaststelling van de schending van de grondrechten waarvan deze personen het slachtoffer zijn³⁵ en waarvoor de Belgische staat herhaalde malen werd veroordeeld door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens³⁶, wenst het Centrum ook op de structurele aspecten van deze problematiek te wijzen. De verdeling van de bevoegdheden tussen de verschillende beleidsniveaus en de versnippering van de bevoegdheden tussen de verschillende ministerportefeuilles heeft geleid tot een opsplitsing van de beleidsmaatregelen met betrekking tot gezondheidszorg en die met betrekking tot justitie. Die opsplitsing blijkt nefast te zijn voor de aanpak van de specifieke noden die eigen zijn aan de gedetineerden met een verstandelijke of psychische handicap, met name van personen met een handicap die het voorwerp uitmaken van een interneringsmaatregel.

Bovendien moet worden opgemerkt dat tot op heden nog altijd de wet van 1 juli 1964³⁷ van kracht is, ondanks de afkondiging van de wet van 21 april 2007³⁸. Deze laatste wet heeft tot bedoeling de verouderde wetgeving aan te passen rekening houdend met de internationale normen die vandaag van kracht zijn.³⁹ De wet wordt echter fel bekritiseerd, vooral vanwege

33Nederlandstalige term waarmee de inrichtingen tot bescherming van de maatschappij worden aangeduid.

34 Sommige IBM's vallen onder de wet betreffende de ziekenhuizen, terwijl andere onder de wet op de penitentiaire inrichtingen vallen. Het onderscheid is van belang voor alles wat betrekking heeft op de therapeutische dimensie van de internering.

35 Dit ligt volledig in de lijn van de opmerkingen die door de delegatie van het Comité werden geformuleerd naar aanleiding van de laatste bezoeken die aan België werden gebracht van 28 september tot 7 oktober 2009 en van 23 tot 27 april 2012.

36 Ter informatie vermelden we de zaak L.B. tegen België van 2 oktober 2012 en de zaak Claes tegen België van 10 januari 2013.

37 Wet van 1 juli 1964 tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen en de gewoontemisdadigers. Deze wet regelt de procedure van inobservatiestelling en de interneringsprocedure. De inobservatiestelling van de verdachte is een vooronderzoeksmaatregel die verwant is met de voorlopige hechtenis en die in alle stadia van het geding kan worden genomen vóór eender welke definitieve veroordeling. Ze heeft tot doel om een diagnose te stellen van de geestestoestand van de verdachte en moet worden uitgevoerd in de psychiatrische afdeling van de penitentiaire inrichting gedurende een maximale duur van één maand, waarbij de maatregel meerdere malen kan worden hernieuwd, zonder dat hij in totaal de termijn van zes maanden mag overschrijden. In de loop van het onderzoek kan de rechter eveneens een psychologisch of psychiatrisch deskundigenonderzoek gelasten. Wanneer deze maatregel een einde heeft genomen, en indien de internering niet onmiddellijk wordt uitgesproken, dan blijft de verdachte onder aanhoudingsbevel en is het gemeenrecht van de voorlopige hechtenis op hem van toepassing. Indien de verdachte na afloop van het onderzoek en van het proces 'ontoerekeningsvatbaar' (niet verantwoordelijk voor zijn daden) wordt verklaard, maakt hij het voorwerp uit van een interneringsmaatregel. Die moet worden uitgevoerd in een inrichting tot bescherming van de maatschappij (IBM) of in een geschikte inrichting uit het oogpunt van veiligheid en verzorging. Deze maatregel is van onbepaalde duur. De uitvoeringsmodaliteiten van de internering worden bepaald door de Commissies tot bescherming van de maatschappij (CBM's). Die commissies, die het doelwit vormen van heel wat kritiek wegens hun tweeslachtige karakter (justitie/gezondheid) en de willekeurigheid van sommige van hun beslissingen, zijn lokaal verspreid over het Belgische grondgebied. Ze bestaan uit een magistraat, een advocaat en een geneesheer en spreken zich op verzoek van de procureur des Konings, de geïnterneerde en/of zijn advocaat – op basis van een voldoende verbetering van de geestestoestand van de geïnterneerde die zijn reclassering mogelijk maakt – uit over de vrijheidstelling (voorgoed of op proef) van de geïnterneerde. Dit verzoek kan om de zes maanden opnieuw worden ingediend.

38 Wet betreffende de internering van personen met een geestesstoornis

39 Zo worden de plaats en het belang van het deskundigenonderzoek voorafgaand aan de beslissing tot internering opnieuw bepaald, evenals sommige uitvoeringsmodaliteiten. Vooral is voortaan de strafuitvoeringsrechtbank – en niet langer de commissie tot bescherming van de maatschappij – gemachtigd om de interneringsmaatregelen uit te voeren. Deze wijziging is ten dele een antwoord op de punten van kritiek die werden geuit aan het adres van de commissies tot bescherming van de

de beroepsbeoefenaars uit de sector van de psychiatrie en de geestelijke gezondheidszorg. De discussie heeft voornamelijk betrekking op de aanpak die wordt voorgesteld voor de internering: de wet van 21 april 2007 zou sterker de nadruk leggen op de bescherming van de samenleving dan op de opvang van de geïnterneerde met het oog op zijn re-integratie in de maatschappij.

Om een antwoord te bieden op die punten van kritiek, wordt op dit ogenblik een ontwerp van herstelwet uitgewerkt door het kabinet van de Minister van Justitie.

Het Centrum wenst de aandacht van het Comité te vestigen op het verhoogde risico van schending van de grondrechten van geïnterneerden met een handicap wegens het gecombineerde effect van de huidige wetgevende situatie inzake internering, het gebrek aan aangepaste structuren en de onbepaalde duur van de interneringsmaatregel.

ART.14 VRIJHEID EN VEILIGHEID VAN DE PERSOON

Het Centrum stelt vast dat de bepalingen die voorzien zijn in artikel 14 door de Belgische staat niet worden nageleefd in het geval van de psychiatrische afdelingen en van sommige Belgische penitentiaire inrichtingen (cfr. Art. 14, §1, b: "iedere vorm van vrijheidsberoving geschiedt in overeenstemming met de wet").

In dit opzicht vormt het psychiatrisch deskundigenonderzoek in het kader van de internering (gerechtelijke fase) een van de voornaamste moeilijkheden. De actoren op het veld en de deskundigen wijzen op de ernstige tekortkomingen in de organisatie van het deskundigenonderzoek. Zowel het ontbreken van geharmoniseerde accreditatienormen als het feit dat er geen officiële en gestandaardiseerde procedure bestaat waardoor de rechters een beroep kunnen doen op het advies van een deskundige, worden met de vinger gewezen.⁴⁰ Ook de negatieve impact van de geringe erkenning en de povere bezoldiging van de deskundigen op de kwaliteit van de door hen afgeleverde rapporten, en mede daardoor het gebrek aan degelijk opgeleide deskundigen worden benadrukt.⁴¹ In een dergelijke context is het risico van fouten en van onterechte opsluiting dan ook groter.

Het Centrum beveelt aan om een bijzondere aandacht te schenken aan de organisatie van het deskundigenonderzoek en om maatregelen te nemen die de rechten van de verdachte vrijwaren.

ART.15 VRIJWARING VAN FOLTERING EN ANDERE WREDE, ONMENSELIJKE OF VERNEDERENDE BEHANDELING OF BESTRAFFING

In sommige penitentiaire inrichtingen geven de detentievoorwaarden aanleiding tot onmenselijke en vernederende behandelingen. De Belgische staat is in dit opzicht onlangs onder de internationale aandacht gekomen.

Het Centrum nodigt het Comité uit om de laatste rapporten van het CPT in dit verband te raadplegen⁴², evenals de aanbevelingen die door het Comité tegen Foltering van de Verenigde Naties op 22 november 2013 werden geformuleerd: "Het Comité is eveneens bezorgd over de slechte hygiënische omstandigheden, de ontoereikende toegang tot gezondheidszorg, het tekort aan medisch personeel op meerdere detentieplaatsen, de niet-scheiding van de gedetineerden tussen verdachten en veroordeelden, evenals tussen volwassenen en minderjarigen; en betreurt dat de slechte arbeidsomstandigheden tot

maatschappij, maar ze roept ook veel vragen en kritiek op vanwege de actoren op het terrein. Om die reden is de wet tot op vandaag nog altijd niet in werking getreden. De inwerkingtreding van de wet van 21 april 2007 is voorzien op 1 januari 2015 (artikel 157 van de wet van 21 april 2007 zoals vervangen door artikel 31 van de wet van 27 december 2012 houdende diverse bepalingen betreffende justitie).

⁴⁰ Nationaal College van Gerechtelijke Deskundigen van België, *Het statuut van de deskundige in België. Aanbevelingen van de consensusconferentie 2010-2011*, 2011

⁴¹ Vandevelde, S., De Smet, S., Vanderplasschen, W., & To, W.T. (red.), *Oude uitdagingen, nieuwe kansen! Over de behandeling van geïnterneerden*, Gent, Academia Press, 2013

⁴² Bijvoorbeeld het rapport van 23 juli 2010.

stakingen van het penitentiaire personeel hebben geleid die een negatieve invloed hebben gehad op de detentieomstandigheden (art. 11, 12, 13 et 16).⁴³ De kwetsbare situatie van gedetineerden met een handicap vergroot de impact van die omstandigheden.

ART.16 VRIJWARING VAN UITBUITING, GEWELD EN MISBRUIK

§83 statelijk rapport

De regionale agentschappen die de voorzieningen en diensten ten behoeve van personen met een handicap subsidiëren (VAPH, AWIPH, PHARE en DPB) hebben inspectiediensten die belast zijn met de controle van de instellingen, en dit hetzij op eigen initiatief, hetzij na een klacht. Daarnaast bestaan er ook privé-instellingen voor personen met een handicap die niet door deze agentschappen goedgekeurd zijn en waarvan de kwaliteitsnormen, met name wat de omkadering betreft, minder dwingend zijn. Deze privé-instellingen worden niet geïnspecteerd.

Het Centrum vraagt dat alle instellingen en diensten voor personen met een handicap, zowel voor dag- als voor nachtopvang, door de bevoegde agentschappen worden gecontroleerd en dat er een klachtenprocedure wordt voorzien. Die procedure moeten aangepast zijn aan en effectief toegankelijk zijn voor de personen in instellingen, die van het bestaan ervan op de hoogte moeten worden gebracht.

ART.17 BESCHERMING VAN DE PERSOONLIJKE INTEGRITEIT

De omstandigheden in sommige penitentiaire inrichtingen⁴⁴ kunnen onmenselijk en vernederend genoemd worden (problemen met de hygiëne en de gezondheid in de lokalen). De omstandigheden zijn dusdanig dat ze schade kunnen toebrengen aan de gezondheid van de gedetineerden. Behalve op de impact die de opsluiting heeft op de lichamelijke gezondheid, wenst het Centrum ook de nadruk te leggen op de gevolgen van de opsluiting voor de geestelijke gezondheid.

De wet op de patiëntenrechten is ook van toepassing in de penitentiaire inrichtingen, zoals het statelijk rapport in §84 vermeld. De organen die werden opgericht om toe te zien op de uitvoering van deze wet wijzen op de moeilijkheid om in deze context concreet klachten te verzamelen⁴⁵ en zouden het passend vinden dat **“voorzien wordt in specifieke ombudsdiensten voor de andere instellingen dan ziekenhuizen, vooral daar waar de patiënten voor “langere termijn” verblijven ([...], gevangenissen, instellingen voor sociaal verweer”). De nabijheid van dergelijke ombudsdiensten (die de genoemde instellingen geregeld kunnen bezoeken) zou het mogelijk maken bepaalde werkwijzen op preventief vlak te bevorderen.”** Het Centrum ondersteunt deze aanbeveling ten volle.

Betreffende de geïnterneerden

Het statelijk rapport verwijst in §77 naar de opleiding van de medewerkers van de psychosociale diensten over de aanpak van personen met een psychische handicap. Terwijl het werk van de psychosociale diensten zeker een begeleidingde functie kan vervullen, lijkt het erop dat hun opdracht er vooral in bestaat om toe te zien op de reclassering van de geïnterneerde en dat ze dus eerder een evaluerende of zelfs een controlerende rol spelen. De zorgteams⁴⁶ van de psychiatrische afdelingen zijn aanvankelijk opgericht om een therapeutische opvang van de geïnterneerden te verzekeren. Sinds enkele jaren stellen we

43 Comité contre la torture, Observations finales du troisième rapport périodique de la Belgique, CAT_C_BEL_CO-3_15826_F (slotbemerkingen bij het derde periodieke rapport van België), p. 6

44 Comité contre la torture, Observations finales du troisième rapport périodique de la Belgique, CAT_C_BEL_CO-3_15826_F (slotbemerkingen bij het derde periodieke rapport van België), p. 5

45 FOD Volksgezondheid, Federale ombudsdienst “Rechten van de patiënt”, jaarverslag, 2006: p. 82

46 FOD Justitie, DG EPI, Dienst voor Gezondheidszorg Gevangenissen, Omzendbrief nr. 1800 betreffende de zorgesquipes in de psychiatrische afdelingen van de gevangenissen, in afdelingen en inrichtingen tot bescherming van de maatschappij, 7 juni 2007

echter een achteruitgang vast in de werking van die teams. Ze zijn onvolledig, medewerkers verlaten het team of worden niet vervangen (of ze worden vervangen door uitzendkrachten), waardoor de opbouw van een vertrouwensrelatie doorheen de tijd met een kwetsbare populatie onmogelijk wordt gemaakt.

Het Centrum sluit zich aan bij de aanbevelingen van het CAT-comité aan België van 22 november 2013 over de geestelijke gezondheidszorg voor gedetineerden: “Het Comité herhaalt zijn bezorgdheid over de detentieomstandigheden van de geïnterneerden die met ernstige geestelijke gezondheidsproblemen kampen in het gevangeniswezen van de Staat die Partij is. Het Comité betreurt dat de geestelijke gezondheidsdiensten die in de gevangenissen beschikbaar zijn nog altijd ontoereikend zijn wegens het gebrek aan gekwalificeerd personeel en aangepaste infrastructuur (art.11 en 16).

Het CAT-Comité herhaalt zijn eerdere aanbeveling (CAT/C/BEL/CO/2 § 23) en verzoekt de Staat die Partij is om alle noodzakelijke maatregelen te nemen opdat de gedetineerden die met geestelijke gezondheidsproblemen kampen aangepaste zorgen zouden krijgen, door de capaciteit van de psychiatrische hospitalisatiediensten te verhogen en alle toegangsmogelijkheden te verlenen aan de diensten voor geestelijke gezondheidszorg in alle gevangenissen.”

ART.18 VRIJHEID VAN VERPLAATSING EN NATIONALITEIT

Het statelijk rapport gaat niet dieper in op de verschillende procedures met betrekking tot de toegang tot het grondgebied en het verblijf van vreemdelingen. Deze procedures kunnen echter specifieke gevolgen hebben voor personen met een handicap, zoals de procedure tot machtiging tot verblijf op het grondgebied omwille van medische redenen.

De Wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen voorziet een machtiging tot verblijf op het grondgebied voor vreemdelingen voor een periode langer dan 3 maanden om medische redenen (art. 9ter), wat ook de medische regularisatie wordt genoemd.⁴⁷ Artikel 9ter zet artikel 15, b) van de kwalificatierichtlijn 2004/83/EU om en biedt dus een vorm van subsidiaire bescherming aan de betrokkene.

De praktijk van de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ) met betrekking tot aanvragen voor deze medische regularisatie maakt het voorwerp uit van tegenstrijdige rechtspraak. Enerzijds aanvaardt de Franstalige kamer van de Raad van State (RvS) de beperkte invulling die DVZ geeft aan de medische regularisatie. De Franstalige kamer bepaalt dat de criteria voor een medische regularisatie gelijk zijn aan de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens over artikel 3 EVRM bij repatriëring van een zieke vreemdeling, wat inhoudt dat alleen iemand met een direct levensbedreigende ziekte, in een vergevorderd, kritiek stadium in aanmerking komt voor artikel 9ter.⁴⁸ Anderzijds heeft de Nederlandstalige kamer van de RvS geoordeeld dat de DVZ de medische regularisatie niet mag beperken tot 'direct levensbedreigende ziektes' of een 'kritieke gezondheidstoestand'.⁴⁹ Volgens deze rechtspraak betreft artikel 9ter verschillende mogelijkheden, die naast elkaar geplaatst zijn. De ene mogelijkheid, nl. het risico voor het leven of de fysieke integriteit, is niet afhankelijk van de andere mogelijkheid, nl. risico op onmenselijke behandeling wanneer er geen adequate behandeling is in het land van herkomst, of andersom. De Nederlandstalige kamer interpreteert de criteria van artikel 9ter dus ruimer dan artikel 3 EVRM.

47 Art. 9ter definieert medische regularisatie als volgt: “De in België verblijvende vreemdeling die zijn identiteit aantoonbaar overeenkomstig § 2 en die op zodanige wijze lijdt aan een ziekte dat deze ziekte een reëel risico inhoudt voor zijn leven of fysieke integriteit of een reëel risico inhoudt op een onmenselijke of vernederende behandeling wanneer er geen adequate behandeling is in zijn land van herkomst of het land waar hij verblijft, kan een machtiging tot verblijf in het Rijk aanvragen bij de minister of zijn gemachtigde.”

48 Raad van State, arresten nr. 225.522 en 225.523 van 19 november 2013

49 Raad van State, arresten nr. 223.961 van 19 juni 2013 en nr. 225.632, 225.633 en 225.635 van 28 november 2013

Het Centrum beveelt aan om een eenvormige interpretatie te hanteren bij de beoordeling van de criteria voor medische regularisatie.

ART.19 ZELFSTANDIG WONEN EN PARTICIPATIE AAN DE MAATSCHAPPIJ

Het statelijk rapport schiet volgens het Centrum te kort in de bespreking van artikel 19. Deze bespreking maakt niet of niet goed duidelijk hoe enkele centrale verwachtingen ingevolge artikel 19 binnen de verschillende Gemeenschappen en Gewesten worden ingelost.

Keuzevrijheid van personen met een handicap en de beschikbaarheid van ondersteuningsmogelijkheden

- Er wordt in het statelijk rapport geen inzicht geboden op reële keuzevrijheid van personen met een handicap en de reële beschikbaarheid van ondersteuningsmogelijkheden om opname in de maatschappij te faciliteren. Belangrijk hierbij is zeker ook te vermelden dat het statelijk rapport evenwel erkent dat er een wachtlijstproblematiek voor ondersteuning bestaat, maar dit gegeven weinig tot niet verder verduidelijkt. Nochtans blijkt het probleem van wachtlijsten belangrijk, zoals blijkt uit het Zorgregierapport van het VAPH⁵⁰.
- Het Europees Comité voor de sociale rechten, het Comité dat de implementatie van het herzien Europees Sociaal Handvest opvolgt, heeft dit erkend in een beslissing d.d. 26 maart 2013 volgend op een collectieve klacht ingediend door de Internationale federatie voor de mensenrechten⁵¹ op vraag van een twintigtal Belgische verenigingen voor personen met een handicap.
- Het Comité stelde schending van meerdere bepalingen van het Europees Sociaal Handvest vast⁵². Er zijn ernstige tekortkomingen bij de Gemeenschappen (behoudens bij de Duitstalige gemeenschap, die niet in het geding betrokken was), de Gewesten en de Federale Staat in de opvang van personen met een handicap. Het aanbod is duidelijk niet in evenwicht met de vraag en er is in algemene zin een gebrek aan statistische data om de situatie voldoende inzichtelijk te krijgen. Dit gebrek aan passend cijfermateriaal laat niet om een passend beleid te voeren
- Het Comité van Ministers binnen de Raad van Europa heeft op 16 oktober 2013 een reeks van aanbevelingen geformuleerd waarin het enerzijds de initiatieven verwelkomt van de verschillende deelstaten om de situatie te verbeteren (en hierover periodiek te rapporteren) en ook te zorgen voor beter cijfermateriaal om de situatie op te volgen.
- De verschillende Gemeenschappen dienden in aanloop naar de aanbeveling memoranda in, waarin ze de manieren verduidelijken om de vastgestelde situaties te remediëren⁵³.

De keuzevrijheid van personen met een handicap om zelf te kiezen met wie en op welke manier hun leven in te richten staat voor het Centrum op grond van het VN-verdrag voorop. Het wegwerken van de wachtlijsten voor ondersteuning door het creëren van bijkomend “community-based” aanbod is hiertoe belangrijk. Het Centrum spreekt zich uit voor het recht op ondersteuning, voor iedereen die er

50 www.vaph.be/vlafo/download/nl/8211055/bestand

51 Het Centrum schreef binnen het kader van deze procedure een uitgebreide amicus curiae.

52 Zie www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/Complaints/CC75Merits_fr.pdf. Het Centrum formuleerde een amicus curiae in het kader van deze procedure. In deze amicus curiae verduidelijkte het onafhankelijk mechanisme belangrijke bepalingen van het VN-verdrag die relevant zijn in het kader van deze collectieve klacht (artikel 19, 25, 26 en 28). De integrale tekst is te vinden onder: www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/Complaints/CC75CaseDoc4_fr.pdf.

53

wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2115023&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383

behoefte aan heeft en op ondersteuning op maat van de persoon, diens omgeving en de handicap.

De-institutionalisatie

- Het statelijk rapport geeft geen globaal inzicht in de graad van de institutionalisatie in België en vermeldt geen plan rond de-institutionalisatie. Het statelijke rapport staat niet stil bij het “inclusieve” karakter van de ondersteuning gesubsidieerd door de agentschappen. Veel van de geboden ondersteuning is nog residentiële ondersteuning waarbij personen met een handicap samen wonen en samen ondersteuning genieten. Illustratief hierbij zijn de gegevens van de Vlaamse Zorginspectie die na een (onaangekondigde) inspectie van 187 voorzieningen voor personen met een handicap vaststelde dat 16% van de volwassenen en 36% van de kinderen niet over een eigen kamer beschikken⁵⁴.
- In alle Gemeenschappen zijn er initiatieven en plannen om werk te maken van het vraaggestuurd maken van het ondersteuningsaanbod. Het Centrum gaf in dit verband adviezen over het voorontwerp van decreet Persoonsvolgende financiering (Vlaamse overheid) en decreet Inclusie (Commission communautaire française).⁵⁵

Het Centrum beveelt aan om de waaier aan ondersteuningsmaatregelen verder te diversifiëren en verder werk te maken van de-institutionalisatie. Het VN-verdrag vraagt dat binnen het ondersteuningsaanbod maximaal tegemoet gekomen wordt aan de vrije keuze van leefregeling en er maximale kansen zijn tot maatschappelijke participatie.

Persoonlijke assistentie

Het rapport maakt duidelijk dat er binnen België beleidsinspanningen rond persoonlijke assistentie gebeuren: Persoonlijk Assistentiebudget (PAB, VAPH), Budget d'assistance personnelle (BAP, AWIPH en GCC). Maar de bespreking ervan is onvolledig: deze maakt ten eerste niet duidelijk hoe groot de beleidsinspanning voor PAB is (ten opzichte van het totale budget voor ondersteuning). In Vlaanderen bestaat het systeem van PAB sinds 2000. Ondertussen gebruiken volgens gegevens van eind 2012 2.075 personen een PAB en staan er 2.742 mensen met een vraag naar persoonlijke assistentie geregistreerd⁵⁶. In Wallonië bestaat het systeem sinds 2009. Volgens gegevens uit 2012 maken 251 mensen gebruik van een BAP (met het doel om 750 gebruikers te bereiken in 2017); de daarvoor voorziene uitgave vertegenwoordigt 0,18% van alle uitgaven van het AWIPH⁵⁷. Binnen de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie loopt er sinds 2008 een pilootproject voor 10 gebruikers.

Het Centrum beveelt op grond van het VN-verdrag de verdere uitbouw van systemen van persoonlijke assistentie aan, naast andere vormen van ondersteuning. Persoonlijke assistentie moet mensen met een handicap maximaal in staat stellen om assistenten aan te stellen, in functie van een maximale maatschappelijke participatie.

Toegankelijkheid van algemeen beschikbare woon-diensten en -faciliteiten

Er wordt in het rapport nauwelijks stilgestaan bij de toegankelijkheid van algemeen beschikbare diensten en -faciliteiten om het wonen en de maatschappelijke participatie te ondersteunen. Het rapport gaat bijvoorbeeld maar op twee plaatsen in op het thema toegankelijkheid binnen de sector van het sociaal wonen (§ 47 en 162).

54 Zorginspectie, *Vaststellingen na twee jaar onaangekondigd inspecteren binnen de sector gehandicaptenzorg*, www4wvg.vlaanderen.be/wvg/zorginspectie/publicaties/Pages/Vaststellingen-na-twee-jaar-onaangekondigd-inspecteren-binnen-de-sector-van-de-gehandicaptenzorg.aspx

55 Zie rubriek 'Adviezen en aanbevelingen' op de website van het Centrum: www.diversiteit.be.

56 Zorgregierapport, p. 22

57 Jaarverslag AWIPH, 2013 (eigen berekening)

ART.20 PERSOONLIJKE MOBILITEIT

Toegankelijkheid van openbaar vervoer en aangepast vervoer

Zoals blijkt uit de bespreking onder artikel 9, blijft de toegankelijkheid van het openbaar vervoer in het algemeen ontoereikend. Hierdoor zijn personen met een handicap in veel situaties aangewezen op assistentie, wat hun autonomie niet ten goede komt en waardoor ze niet kunnen reizen op het tijdstip van hun keuze, of ze zijn aangewezen op de diensten aangepast vervoer, die vervoer van deur tot deur voorzien. Deze diensten zijn weliswaar onmisbaar voor bepaalde personen met een specifieke handicap, maar worden vaak ook ingezet om de ontoegankelijkheid van het reguliere vervoer op te vangen. In Vlaanderen zijn gebruikers van een scootmobiel door hun uitsluiting op bussen en trams verplicht om gebruik te maken van deze afzonderlijke dienstverlening, wat hun inclusie niet ten goede komt. Daarenboven zijn verplaatsingen met de diensten aangepast vervoer vaak duurder dan met het openbaar vervoer.

Het Centrum heeft zich in meerdere beleidsadviezen rond openbaar vervoer en aangepast vervoer⁵⁸ uitgesproken voor het in eerste instantie versterken van de toegankelijk maken van het regulier open vervoer. Dit moet personen met een beperkte mobiliteit meer (keuze-)vrijheid geven inzake persoonlijke mobiliteit en mobiliteit tegen een betaalbare prijs mogelijk houden.

Aanpassingen aan de wagen

Aanpassingen aan een wagen worden grotendeels terugbetaald door de daartoe bevoegde diensten van de Gemeenschappen (VAPH, PHARE, AWIPH en DPB), evenals de aanvullende rijlessen die nodig zijn om een rijbewijs te behalen (behalve in de Duitstalige Gemeenschap). Maar voor het verzekeren van de aangepaste wagen kan de bijpremie hoog oplopen en deze extra kost wordt niet terugbetaald.

ART.21 VRIJHEID VAN MENINGSUITING EN TOEGANG TOT INFORMATIE

Beschikbaarheid van tolkuren in de leef- en arbeidssituatie

Vandaag is het aantal tolkuren dat terugbetaald wordt in Vlaanderen beperkt tot maximaal 36 uur op jaarbasis voor tolken in de leefsituatie en tot maximaal 20% van de arbeidsuren. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest hebben doven recht op 45 tolkuren per jaar. In het Waalse Gewest betalen doven een bijdrage van 25 euro aan de Service d'Interprétation des Sourds de Wallonie (SISW) voor 40 tolkuren. Die bijdrage kan naargelang van de behoeften worden herhaald.

In de praktijk is dit ruim onvoldoende om aan alle gewone behoeften te kunnen voldoen: doktersbezoeken, ouderbijeenkomsten op school, administratieve verplichtingen, werkgelegenheid, opleiding... Dit cijfer ligt ook bijzonder laag in vergelijking met andere ontwikkelde landen. In Noorwegen, bijvoorbeeld, kunnen tot 500 tolkuren worden terugbetaald.

Om een betere toegankelijkheid van de publieke en private dienstverlening te garanderen en inclusie te bevorderen, zouden dove personen die de Vlaamse of Frans-Belgische Gebarentaal gebruiken meer tolkuren terugbetaald moeten krijgen.

Afstandstolken

In Vlaanderen loopt sinds 2012 binnen het CAB (het communicatie- en assistentiebureau) een proefproject rond het zogenaamde afstandstolken. Hierbij gebeurt het tolken met behulp van een camera en via een internetverbinding. Tot op heden bestaat er in Brussel en in

⁵⁸ Zie bijvoorbeeld www.diversiteit.be/voorontwerp-van-decreet-tot-compensatie-van-de-openbardienstverplichting-tot-het-vervoer-van.

Wallonië nog geen vergelijkbaar publiek systeem. Dergelijke systemen kunnen nochtans een antwoord bieden op het nijpende tekort aan tolken aan Franstalige kant . In twee ziekenhuizen is een federaal gefinancierd systeem van afstandstolken operationeel. Het systeem kan worden uitgebreid tot andere ziekenhuizen.

De verschillende overheden stimuleren projecten voor afstandstolken en werken een structurele verankering uit.

Toegankelijkheid van overheidswebsites

In § 96 van het statelijk rapport wordt verwezen naar het “Anysurfer”-label, een label dat in België de toegankelijkheid van websites aangeeft.

Uit diverse onderzoeken blijkt dat de toegankelijkheid van overheidswebsites verbetert, maar dat er nog veel werk nodig is om een betere toegankelijkheid te bereiken.

In een recent onderzoek van de vzw Tolbo naar de toegankelijkheid van gemeentelijke websites bleek geen enkele website de vereisten van het Anysurfer-label te halen, vooral omwille van de hoge kosten⁵⁹. Uit een onderzoek naar de toegankelijkheid van websites van de Vlaamse overheid blijkt hun toegankelijkheid te zijn afgenomen, slechts 12% heeft een Anysurfer label terwijl 64% van de websites basistoegankelijk is⁶⁰.

Sinds 2003 neemt de Waalse regering initiatieven om de meerderheid van websites van de Waalse regio toegankelijk te maken. De beleidsnota's uit 2003, 2006 en 2010 verplichten dat websites van instellingen en thematische portaalsites het AnySurfer-label behalen. Een begeleidende financiering heeft tot een aantal gelabelde websites geleid. Van de meeste websites is dit label ondertussen echter vervallen omdat de site is vernieuwd of het label niet is verlengd. Ondanks de verplichting om het label te behalen, zijn er op dit moment dus maar weinig sites die het label dragen⁶¹.

De Dienststelle für personen mit Behinderung stelde algemene tips met betrekking tot webtoegankelijkheid op⁶².

De verschillende overheden moeten minimumrichtlijnen opleggen met betrekking tot de toegankelijkheid van overheidswebsites en een aanspreekpunt aanstellen dat toeziet op de effectieve opvolging van deze minimumrichtlijnen, ook bij de verdere uitbouw van websites.

Toegankelijkheid van media

Vlaanderen

In de beheersovereenkomst tussen de Vlaamse overheid en de VRT is vastgelegd dat tegen eind 2014 alle nieuwsprogramma's en 95% van de andere eigen producties ondertiteld moet zijn⁶³. Voor de commerciële Vlaamse zenders gelden naar gelang het marktaandeel en de aard van de zenders bijzondere regelingen. De regionale zenders moeten volgens het mediadecreet hun hoofdjournaal toegankelijk maken vanaf 20u door ondertiteling⁶⁴.

Private commerciële omroepen met een marktaandeel van ten minste 30% moeten volgens een aanvullend besluit⁶⁵ mits overgangsbepalingen ten minste hun hoofdjournaal, 80% van de programmatie tussen 13h en 24h en een Vlaams fictiereeks toegankelijk maken. Deze verplichting wordt niet door alle zenders behaald⁶⁶.

59 Te raadplegen op: www.vzwolbo.be/img/studies/ProjectMVOA.pdf.

60 www.bestuurszaken.be/toegankelijke-websites

61 www.anysurfer.be/nl/over-anysurfer/historiek/wallonie

62 www.dpb.be/internet.php

63 www.vrt.be/sites/default/files/attachments/Beheersovereenkomst_VRT_2012-2016.pdf

64 www.cism.vlaanderen.be/media/regelgeving/mediadecreet/deelll/titellV

65 www.cism.vlaanderen.be/media/downloads/BVR_19-12-2012_11-33-13.pdf

66 www.vlaamsparlement.be/Proteus5/showSchriftelijkeVraag.action?id=628619

Sinds de inwerkingtreding van huidig artikel 151 van het Mediadecreet, zoals gewijzigd bij decreet van 13 juli 2012, zijn de regionale televisieomroeporganisaties verplicht hun journaals op weekdays vanaf 20 uur toegankelijk te maken voor personen met een auditieve handicap door middel van ondertiteling. Ze slagen hier goed in volgens steekproeven⁶⁷.

Federatie Wallonië-Brussel

In de beheersovereenkomst tussen de RTBF en de Federatie Wallonië-Brussel, geldig voor de periode van 1 januari 2013 tot 31 december 2017, staan volgende doelstellingen voor ondertiteling via teletekst, 1000 uur en 2013, 1100 uur voor 2014 en 1200 uur voor de volgende jaren. Het ritme waarmee het aanbod aan ondertiteling toeneemt is de laatste jaren minder sterk. In de keuze om programma's al dan niet te ondertitelen moet de voorkeur gaan naar nieuwsprogramma's en programma's van algemeen belang.

Voor de commerciële televisiestations bestaan geen decretale verplichting om ondertiteling van hun programma's aan te bieden.

De regionale televisiezenders in Federatie Wallonië-Brussel bieden niet systematisch ondertiteling aan, er zijn wel voorbeelden van spontane initiatieven van ondertiteling (Télé Bruxelles) of gebarentaal (TV Lux).

ART.22 EERBIEDIGING VAN HET PRIVÉ-LEVEN

In het kader van de procedure tot gezinshereniging in opgaande lijn moet een Belg of een vreemdeling die legaal in België verblijft, aantonen dat hij over stabiele, regelmatige en voldoende bestaansmiddelen beschikt⁶⁸. Op 1 september 2013 lag het referentiebedrag waarover men moet beschikken op minstens 1.307,784 EUR netto per maand (120% van het leefloon). Sommige inkomsten verkregen uit de sociale bijstand worden hierbij niet in aanmerking genomen.

In bepaalde situaties is het mogelijk dat personen met een handicap net omwille van hun handicap niet kunnen voldoen aan deze voorwaarde. Wie nooit in België heeft gewerkt en geen werkloosheidsuitkering geniet, zal weliswaar een beroep kunnen doen op ondersteuning van het OCMW van zijn gemeente, maar deze uitkering wordt niet in aanmerking genomen voor de inkomensvoorwaarde bij gezinshereniging.

Tegemoetkomingen voor personen met een handicap worden wel mee in overweging genomen voor de inkomensvoorwaarde, maar uit de praktijk zou blijken dat het moeilijk is om het bedrag van 1.307,784 EUR te bereiken. Bovendien kunnen enkel Belgen, vreemdelingen ingeschreven in het Bevolkingsregister⁶⁹ en, erkende vluchtelingen en staatlozen aanspraak maken op tegemoetkomingen omwille van hun handicap. Personen die zijn ingeschreven in het Vreemdelingenregister hebben in principe geen recht op deze tegemoetkomingen. Het Grondwettelijk Hof heeft geoordeeld dat dit niet discriminatoir is aangezien voor deze laatste categorie het recht op een menswaardig bestaan gegarandeerd wordt door de mogelijkheid om een equivalente steun te verkrijgen van het OCMW⁷⁰. Maar aangezien dit type van steun

67 www.vlaamsparlament.be/Proteus5/showSchriftelijkeVraag.action?id=890772

68 Deze voorwaarde is niet van toepassing wanneer zich bij een vreemdeling die over een onbeperkt verblijf beschikt, komen voegen: zijn kinderen, de kinderen van zijn echtgenoot, de kinderen van de vreemdeling met wie hij verbonden is door een geregistreerd partnerschap dat als gelijkwaardig aan een huwelijk in België wordt beschouwd, hun gemeenschappelijke kinderen (mits deze kinderen bij hen komen wonen alvorens de leeftijd van 18 jaar te hebben, ongehuwd zijn, en bij scheiding van de ouders, voor zover hij, zijn echtgenoot of zijn partner het hoederecht en de last heeft en, bij gedeeld hoederecht, op voorwaarde dat de andere houder van het hoederecht zijn instemming heeft gegeven).

69 Om in het bevolkingsregister ingeschreven te worden, moet een vreemdeling normaliter vijf jaar legaal in België verblijven en over een onbeperkt verblijf beschikken (zie art. 14, 15 en 15bis van de wet van 15 december 1980).

70 Arrest 2004/92 van 19/05/2004: "Net zoals hij had gedaan voor de andere twee residuaire en niet-contributieve socialezekerheidsstelsels, vermocht de wetgever de toekenning van tegemoetkomingen aan personen met een handicap afhankelijk te stellen van een voldoende band met België en bijgevolg het voordeel van de tegemoetkomingen voor te behouden aan de Belgen, aan sommige categorieën van vreemdelingen die krachtens internationale overeenkomsten die bindend zijn voor België op dezelfde wijze als de Belgische onderdanen moeten worden behandeld, of aan andere

niet mee in overweging genomen wordt voor de inkomensvoorwaarde heeft dit als gevolg dat de persoon met een handicap die ingeschreven is in het Vreemdelingenregister systematisch zal uitgesloten worden van elke mogelijkheid tot familiehereniging.

Het Grondwettelijk Hof weerlegt in punt B.17.8.2 van het arrest nr. 121/2013 van 26 september 2013 dat dit onderscheid een vorm van discriminatie zou zijn door te verwijzen naar richtlijn 2003/86/EG waarin artikel 7.1.c zou toestaan aan de lidstaten om een bewijs te verzoeken van stabiele en regelmatige inkomsten, met uitsluiting van sociale bijstand. Hierbij wordt geen rekening gehouden met de specifieke kwetsbare en financiële situatie van personen met een handicap, en de mogelijkheid om een uitzondering/redelijke aanpassing te voorzien voor deze situaties.

ART.23 EERBIEDIGING VAN DE WONING EN HET GEZINSLEVEN

Het recht om te huwen en te adopteren

Ingevolge de Wet van 17 maart 2013⁷¹ tot hervorming van de regelingen inzake onbekwaamheid en tot instelling van een nieuwe beschermingsstatus die strookt met de menselijke waardigheid, gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 14 juni 2013, waarbij verschillende beschermingsstatuten worden samengevoegd tot een globaal beschermingsstatuut zal het aan de vrederechter zijn om geval per geval om te oordelen over de bekwaamheid om te huwen. Ook om al dan niet in adoptie toe te staan is een zelfde expliciete beschikking van de vrederechter nodig.

>> zie ook art. 12

Het recht van kinderen om in het gezin op te groeien

Onder artikel 19 werd al aangehaald dat er een belangrijk tekort is van handicap specifieke ondersteuning, ook in het thuismilieu. Teneinde een erkenning te geven aan ouders met een kind met een handicap wordt er gewerkt aan een juridische erkenning als mantelzorgers. Een eerste horde is hiervan genomen met het wetsvoorstel tot wettelijke definiëring van de term mantelzorger. Ook de Gemeenschappen moeten verder inspanningen doen in de opvang van kinderen via systemen van kortopvang en respijtzorg. Een verdere uitbouw van inclusief onderwijs kan een uitkomst betekenen voor gezinnen die vandaag nog aangewezen zijn op de vaak verafgelegen scholen voor buitengewoon onderwijs. Kinderen met een handicap kunnen dan naar een school in de buurt gaan, in plaats van heel lang op de bus te zitten of op (semi-)internaat te moeten blijven.

>> zie ook art. 24

ART.24 ONDERWIJS

Inleidend en over de verschillende Gemeenschappen heen, kunnen we stellen dat inclusief onderwijs in België al te vaak verward wordt met geïntegreerd onderwijs waarbij het niet de school is die zich aanpast aan de handicap van de leerling maar wel de leerling die zich aanpast aan de beperkingen die de school opwerpt. Het ontbreekt in de verschillende Gemeenschappen alsnog aan een strategie en langetermijnvisie (inclusief budgettering) voor een inclusiever onderwijs.

Het Centrum werkte in 2013 een informatiebrochure uit over redelijke aanpassingen in het onderwijs⁷². In de brochure wordt ingegaan op de verplichting tot het voorzien van redelijke aanpassingen voor leerlingen met een handicap en worden heel wat praktische voorbeelden gegeven. De brochure richt zich zowel tot de leerlingen met een handicap en hun ouders, als tot leerkrachten en schooldirecties. De tekst is ook beschikbaar in Vlaamse en Frans-

vreemdelingen die wegens hun handicap een verhoging van de kinderbijslag hebben kunnen genieten tot de leeftijd vanaf wanneer het recht op de tegemoetkomingen bedoeld in de in het geding zijnde bepaling in principe wordt geopend."

71 Gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 14 juni 2013.

72 Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, Met een handicap naar de school van je keuze, 2013: www.diversiteit.be/met-een-handicap-naar-de-school-van-je-keuze

Belgische Gebarentaal. Tijdens de zomermaanden werd de brochure breed verspreid via de verenigingen voor personen met een handicap. Met de logistieke ondersteuning van de departementen Onderwijs en Gelijke Kansen van de verschillende gemeenschappen kregen ook alle scholen en Centra voor Leerlingenbegeleiding een aantal exemplaren toegestuurd

In wat volgt gaan we eerst wat dieper in op de situatie in Vlaanderen en in de Franse Gemeenschap en worden vervolgens nog een aantal gemeenschappelijke punten besproken..

*Vlaamse Gemeenschap*⁷³

In 2013 volgde 4.6% van de Vlaamse schoolpopulatie (gewoon en buitengewoon onderwijs samen) les in het buitengewoon onderwijs. Vlaanderen hangt hiermee nog steeds onderaan de Europese rangschikking (het Europees gemiddelde lag in 2004 al op 3%). In het schooljaar 2012-2013 volgden in Vlaanderen 2.023 kinderen op een totaal van 267.976 les in het buitengewoon kleuteronderwijs⁷⁴ (of 0,75%). In het lager onderwijs wordt het aandeel leerlingen dat les volgt in het buitengewoon onderwijs veel groter: 28.481 leerlingen op een totaal van 420.832 (of 6,77%). In het secundair onderwijs tenslotte volgen 20.177 leerlingen op een totaal van 418.817 les in het buitengewoon onderwijs (of 4,8%). Het aantal leerlingen in het gewoon secundair onderwijs neemt jaar na jaar af, maar het aantal leerlingen dat wordt doorverwezen naar het buitengewoon onderwijs neemt jaarlijks toe.

De gemiddelde kostprijs van een leerling in het buitengewoon basisonderwijs (kleuter en lager onderwijs samen) bedraagt 15.891 euro ten opzichte van 5.030 euro in het gewoon basisonderwijs. In het buitengewoon secundair onderwijs bedraagt de gemiddelde kostprijs van een leerling 19.460 euro ten opzichte van 8.589 euro in het gewoon secundair onderwijs.

Volgens de inlichtingen die ons werden verschaft door het VAPH verblijven in Vlaanderen 812 niet-schoolgaande kinderen met een handicap⁷⁵ in internaten en semi-internaten. Deze kinderen kunnen dus geen aanspraak maken op het recht op onderwijs. De Vlaamse Onderwijsraad pleitte reeds in 2006 in een advies voor de afschaffing van het etiket 'niet-schoolgaanden' en voor het recht op onderwijs voor alle kinderen en jongeren met ernstige meervoudige beperkingen⁷⁶.

Recht op inclusief onderwijs en recht op redelijke aanpassingen

Het Vlaamse decreet Gelijke Onderwijskansen schrijft voor dat de school bij een vraag naar de inschrijving van een leerling met een handicap een afweging moet maken van haar draagkracht. Deze draagkrachtafweging moet gebeuren in overleg met de ouders en met het Centrum voor Leerlingenbegeleiding (CLB). Bij de afweging moeten minstens vijf factoren in overweging genomen worden: (1) de verwachtingen van de ouders; (2) de ondersteuningsbehoeften van de leerling; (3) een inschatting van het draagvlak van de school inzake zorg; (4) de beschikbare ondersteuning binnen en buiten de school; (5) de betrokkenheid van de ouders.

Onderzoek toont aan dat de draagkrachtafweging in de praktijk meestal gereduceerd wordt tot een verwijzing naar het zogenaamde draagvlak van de school, zonder verdere motivatie. De ouders en het CLB worden niet betrokken bij de draagkrachtafweging en er wordt niet gepeild naar de mogelijkheden en de beperkingen van het kind, de ondersteuningsbehoeften of de beschikbare ondersteuning⁷⁷. Nochtans zouden scholen er moeten toe aangezet

73 Departement Onderwijs en Vorming, Vlaams Onderwijs in Cijfers 2012-2013: www.ond.vlaanderen.be/onderwijsstatistieken/2012-2013/VONC_2012-2013/VONC_2012-2013_NL_Integraal.pdf

74 Kleuteronderwijs is in België geen verplicht te volgen onderwijs.

75 Of 0,07% zoals vermeld in het statelijk rapport (§ 106).

76 Vlaamse Onderwijsraad, 22 juni 2006, Visietekst, *Onderwijs en opvang voor kinderen en jongeren met ernstig meervoudige beperkingen*: www.vlor.be/sites/www.vlor.be/files/tekst_visietekst.pdf

77 Dupont, M., *Onderzoek naar de barrières die ouders ondervinden bij de zoektocht naar een geschikte school voor hun kind met een beperking*. Licentiaatsverhandeling. Universiteit Gent, 2010

worden om actief mee op zoek te gaan naar aanpassingen die wél redelijk zijn. Pas indien dat niet tot oplossingen leidt, kan gesteld worden dat aanpassingen niet mogelijk zijn⁷⁸.

Geïntegreerd Onderwijs (GON)

Voor leerlingen met een handicap die les volgen in een school voor gewoon onderwijs kan begeleiding voorzien worden vanuit een school voor buitengewoon onderwijs (geïntegreerd onderwijs). Voorwaarde hierbij is dat de leerling het gemeenschappelijk curriculum kan volgen. Bovendien moeten leerlingen met een lichte verstandelijke beperking, leerlingen met ernstige emotionele of gedragsproblemen en leerlingen met ernstige leerstoornissen voorafgaand negen maanden voltijds buitengewoon onderwijs gevolgd hebben (types 1, 3 en 8). Daarbij komt dat het aantal GON-uren dat door de Vlaamse overheid toegekend wordt, heel beperkt is en in veel situaties lang niet toereikend is om tegemoet te komen aan de ondersteuningsnoden van de leerling. Ouders moeten daarom vaak een beroep doen op vrijwilligers of stagiairs.

Volgens informatie die ons werd verschaft door het departement Onderwijs en Vorming volgden in het schooljaar 2012-2013 15.000 leerlingen geïntegreerd onderwijs (GON) in het gewoon basis- en secundair onderwijs (tegenover 50.681 leerlingen in het buitengewoon onderwijs). Terwijl 6% van de gehele schoolpopulatie een handicap heeft, volgt dus slechts 1.35% van de gehele populatie geïntegreerd onderwijs. Uit onderzoek⁷⁹ blijkt dat het vooral hoogopgeleide ouders zijn die betaald werk hebben, die een aanvraag doen voor GON-begeleiding. Slechts 2.5% van hen heeft een niet-Belgische nationaliteit, in vergelijking met 7.2% in het gewoon onderwijs en 9.7% in het buitengewoon onderwijs. Bijna twee op de drie leerlingen die gebruik maken van GON-begeleiding hebben de diagnose autismespectrumstoornis⁸⁰ meegekregen (9.000 leerlingen op een totaal van 15.000).

Ontwerp van decreet betreffende maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften

In zijn advies over een ontwerpdecreet van de Vlaamse Regering dat een aantal nieuwe maatregelen wil invoeren voor leerlingen met een handicap⁸¹, uit het Centrum zijn bezorgdheid dat er onvoldoende garanties worden geboden voor het inschrijvingsrecht van leerlingen met een handicap, en dan vooral van leerlingen met een handicap die het gemeenschappelijk curriculum niet kunnen volgen.

Het ontwerpdecreet bepaalt dat leerlingen met een handicap 'onder ontbindende voorwaarde' ingeschreven worden: de inschrijving van een leerling met een handicap wordt ontbonden wanneer de school – na overleg met de ouders, de klassenraad en het Centrum voor Leerlingenbegeleiding – bevestigt dat de aanpassingen die nodig zijn om de leerling mee te nemen in het gemeenschappelijk curriculum of om de leerling studievoortgang te laten maken op basis van een individueel aangepast curriculum disproportioneel zijn.

Verder bepaalt het ontwerpdecreet dat leerlingen met een handicap die les volgen in het gewoon onderwijs het gemeenschappelijk curriculum moeten kunnen volgen om GON-ondersteuning te kunnen krijgen. Leerlingen die het gemeenschappelijk curriculum niet kunnen volgen, worden dus de facto uitgesloten uit het gewoon onderwijs.

Hetzelfde ontwerpdecreet wil ook een nieuw type invoeren in het buitengewoon onderwijs. Dit nieuwe type (type 9) zou zich richten op leerlingen met autismespectrumstoornis en houdt dus sterk vast aan een medische classificatie in plaats van te kijken naar de

78 Advies van het Steunpunt Recht en Onderwijs over de specifieke bepalingen met betrekking tot onderwijs in het VN-Verdrag van 13 december 2006 inzake de rechten van personen met een handicap, 2009

79 www.ond.vlaanderen.be/obpwo/projecten/2010/10.01/beleidssamenvatting_obpwo_2013.pdf

80 Het departement Onderwijs en Vorming berekende dat het aantal kinderen met ASS dat naar het buitengewoon onderwijs geïntereerd wordt 1% boven de wetenschappelijk prevalentie van ASS uitsteekt.

81 Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, Advies over het ontwerp van decreet betreffende belangrijke en noodzakelijke maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften, 2013: www.diversiteit.be/het-ontwerp-van-decreet-betreffende-belangrijke-en-noodzakelijke-maatregelen-voor-leerlingen-met

ondersteuningsbehoeften. Tenslotte voorziet het ontwerpdecreet ook nieuwe mogelijkheden om extra scholen voor buitengewoon onderwijs op te richten die uitsluitend opleidingsvorm 4 aanbieden, bij uitstek de opleidingsvorm waarvan de leerlingen makkelijk kunnen aansluiten in gewone scholen.

Federatie Wallonië-Brussel

De leerlingenaantallen in het buitengewoon onderwijs blijven stijgen: op 10 jaar tijd is het leerlingenbestand in het buitengewoon lager onderwijs met 15% toegenomen en dat in het buitengewoon secundair onderwijs met 23% (terwijl de evolutie van het leerlingenbestand in het gewoon secundair onderwijs niet even uitgesproken is). Het percentage schoolgaande kinderen dat buitengewoon onderwijs volgt, bedraagt 4,8%.⁸²

Het Centrum heeft na afloop van een aantal panelgesprekken met alle betrokken actoren een reeks aanbevelingen geformuleerd voor een meer inclusief onderwijs. De voornaamste aanbevelingen hadden betrekking op de toegankelijkheid van de scholen, de opleiding van de leerkrachten en de terbeschikkingstelling van interne en externe middelen.⁸³

Integratie van leerlingen met een handicap in het gewoon onderwijs

Ondanks een aanhoudende toename van het aantal individuele gevallen van integratie van leerlingen met een handicap in gewone scholen, is dit cijfer nog altijd vrij laag. Voor het schooljaar 2011-2012 stapten 1.201 leerlingen gedeeltelijk of helemaal over naar het gewoon onderwijs (op een totale schoolbevolking van 832.300 leerlingen in de Federatie Wallonië-Brussel).⁸⁴

In verband met de mogelijkheden om over te stappen van het buitengewoon onderwijs naar het gewoon onderwijs (statelijk rapport § 118), moet worden benadrukt dat het percentage leerlingen van het buitengewoon onderwijs dat opnieuw aansluit in het gewoon onderwijs in werkelijkheid bijzonder klein is. Zo sluiten bijvoorbeeld slechts 8% van de leerlingen van type 8 (met leerstoornissen) opnieuw aan in het gewoon lager onderwijs.

Het Centrum beveelt aan dat de verschillende Gemeenschappen op een duidelijke manier communiceren over het inschrijvingsrecht en het recht op redelijke aanpassingen voor leerlingen met een handicap. Daarbij moet ook het recht op redelijke aanpassingen aan het curriculum onderlijnd worden (ook voor leerlingen in het zogenaamd geïntegreerd onderwijs).

Scholen moeten ondersteund worden om op een actieve manier op zoek te gaan naar aanpassingen die wél redelijk zijn, alvorens te besluiten dat er geen aanpassingen mogelijk zijn.

De verschillende overheden moeten meer investeren in inclusief onderwijs en een lange termijn visie ontwikkelen op de brede, planmatige implementatie ervan. Het verder uitbouwen van het buitengewoon onderwijs valt niet te verzoenen met het VN-Verdrag.

Sterke verschillen op grond van geslacht, afkomst en sociale afkomst

Zowel in Vlaanderen⁸⁵ als in Federatie Wallonië-Brussel⁸⁶ stellen we in het buitengewoon onderwijs een sterke oververtegenwoordiging van jongens vast (2/3 jongens en 1/3 meisjes),

82 Enseignement et recherche scientifique, Les indicateurs de l'enseignement 2013: www.enseignement.be/index.php?page=26981

83 Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, Rapporten inclusief onderwijs, 2011: www.diversiteit.be/rapporten-inclusief-onderwijs

84 In Wallonië en Brussel worden elk jaar commissies belast met de opstelling van een kwantitatief en kwalitatief rapport over die integraties.

85 Departement Onderwijs en Vorming, Voorpublicatie Statistisch jaarboek van het Vlaams onderwijs (schooljaar 2012-2013): www.ond.vlaanderen.be/onderwijsstatistiek/2012-2013/statistischjaarboek2012-2013/voorpublicatiestatistischjaarboek2012-2013.htm

86 Enseignement et recherche scientifique, Les indicateurs de l'enseignement 2013: www.enseignement.be/index.php?page=26981

en dit over de verschillende types buitengewoon onderwijs (verschillende types handicap) heen. We stellen ons de vraag of dit uitsluitend kan toegeschreven worden aan een – al dan niet vermeend – verschil in prevalentie. Mogelijk spelen hier andere factoren. Het meest opvallend is het verschil bij kinderen die ingeschreven worden in type 3 (ernstige of emotionele gedragsproblemen). Hier maken jongens tot 85% van alle leerlingen uit.

De laatste jaren is er een sterk toegenomen diagnostisering van kinderen met aandachts- of ontwikkelingsstoornissen (AD(H)D en ASS). Deze problematiek werd uitvoerig aangekaart in het advies 'Recht doen aan kinderen met een label' van het Vlaams Kinderrechtencommissariaat⁸⁷. Niet alleen jongens hebben meer kans om gediagnosticeerd te worden. Ook kinderen uit kansarme gezinnen en kinderen van allochtone afkomst hebben meer kans om gelabeld te worden. En kinderen die laat op het jaar geboren zijn hebben tot 73% meer kans om naar het buitengewoon onderwijs te worden doorverwezen dan kinderen die vroeg op het jaar geboren zijn⁸⁸.

In 2010 gingen in België 5,06 miljoen dagelijkse dosissen Rilatine (methylphenidaat) over de toonbank tegenover 1,7 miljoen in 2005⁸⁹. In haar Concluding Observations voor België vraagt het VN-Comité voor de Rechten van het Kind aan de Belgische overheid om maatregelen te treffen om deze praktijk een halt toe te roepen⁹⁰. Inmiddels zag de Hoge Gezondheidsraad zich genoodzaakt een advies uit te brengen waarin aanbevolen wordt om de diagnosestelling over te laten aan een team dat ter zake deskundig is, en dus niet aan de behandelende arts. De Hoge Gezondheidsraad raadt ook aan de diagnose niet louter te stellen op basis van een of andere vragenlijst, gedragschaal of gedragsobservatie⁹¹.

Het Centrum beveelt aan dat omzichtig wordt omgesprongen met het diagnosticeren van kinderen en dat structurele maatregelen genomen worden om de bias op grond van geslacht, afkomst, sociale afkomst en geboortemaand tegen te gaan.

Toegankelijkheid schoolinfrastructuur

Zoals vermeld onder artikel 9 gelden sinds kort in de verschillende Gemeenschappen richtlijnen rond toegankelijkheid bij nieuwbouw en renovatie⁹². Er bestaat evenwel geen groeiplan om de bestaande schoolinfrastructuur fasegewijs op termijn toegankelijk te maken. Dat er nog veel werk aan de winkel is, blijkt uit de Schoolgebouwenmonitor van 2008: slechts 30% van de Vlaamse schoolgebouwen is voldoende toegankelijk voor leerlingen of leerkrachten met een handicap⁹³. In de Franse Gemeenschap is slechts één op de tien schoolgebouwen toegankelijk of gemakkelijk aan te passen. De ontoegankelijkheid van de schoolinfrastructuur blijft een belangrijke hinderpaal voor het recht op inclusief onderwijs.

De verschillende Gemeenschappen werken een groeiplan uit met streefcijfers voor het toegankelijk maken van de schoolinfrastructuur.

Schoolvervoer leerlingen met een handicap⁹⁴

Het Centrum vestigde zowel in Vlaanderen als in de Franse Gemeenschap de aandacht van de bevoegde ministers op de lange busritten van kinderen met een handicap naar de

87 Vlaams Kinderrechtencommissariaat, Recht doen aan kinderen met een label, 2012: www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/2011_2012_8_advies_recht_doen_aan_kinderen_met_een_label.pdf

88 Eduratio, *Het Vlaams Buitengewoon Onderwijs: de invloed van de geboortemaand*: www.eduratio.be/geboortemaand.html

89 Rijksdienst voor ziekte- en invaliditeitsverzekering, Statistiek methylphenidaat, 23 mei 2012

90 UN-Committee on the Rights of the Child, 2010, Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention, CONCLUDING OBSERVATIONS: Belgium

91 Advies van de Hoge Gezondheidsraad nr. 8846, Good clinical practice in de herkenning, diagnose en behandeling - ADHD, 5 juli 2013: www.health.belgium.be/internet2Prd/groups/public/@public/@shc/documents/ie2divers/19088480.pdf

92 Voor een bespreking van de problemen bij de toewijzing hiervan verwijzen we naar artikel 9.

93 Agentschap voor Infrastructuur in het Onderwijs, *De schoolgebouwenmonitor 2008, Indicatoren voor de kwaliteit van de schoolgebouwen in Vlaanderen*: www.agion.be/Portals/Agion/D_MonitorSynthese_20100201.pdf

94 In België hebben leerlingen uit het buitengewoon onderwijs recht op gratis vervoer naar school.

scholen voor buitengewoon onderwijs⁹⁵. In Vlaanderen zitten dagelijks 891 leerlingen langer dan 220 minuten (meer dan 3,5 uur) op de bus van en naar school. In de Franse Gemeenschap brengt 20% van de leerlingen die gebruik maken van het gratis schoolvervoer naar het buitengewoon onderwijs dagelijks langer dan drie uur op de bus.

Het Centrum dringt erop aan dat de verschillende Gemeenschappen op korte termijn inspanningen leveren om de ritduur drastisch inkorten.

Gebarentaal

Zowel in Vlaanderen als in de Franse Gemeenschap werd respectievelijk de Vlaamse Gebarentaal en de Frans-Belgische Gebarentaal officieel als taal erkend (sinds 5 jaar in Vlaanderen en 10 jaar in de Franse Gemeenschap). De beide Gemeenschappen doen ook inspanningen om de taalkundige identiteit van de dovengemeenschap te bevorderen (www.vlaamsegebarentaal.be en www.langue-des-signes.cfwb.be). In de Franse Gemeenschap, waar momenteel geen officiële basisopleiding bestaat, is er evenwel een groot tekort aan tolken. Een project rond een masteropleiding in gebarentaal waaraan verschillende universiteiten en hogescholen deelnemen, zou tegen het begin van het academiejaar 2014-2015 rond moeten zijn.

In veel scholen voor dove leerlingen wordt gebarentaal slechts ter ondersteuning gebruikt en niet als volwaardige instructietaal. Er zijn ook weinig leerkrachten die gebarentaal kunnen. In Vlaanderen worden alle tolkuren terugbetaald. In de Franse Gemeenschap wordt slechts een beperkt aantal tolkuren terugbetaald.

Daarnaast zouden ook alle informatiedragers toegankelijk moeten zijn voor dove, slechthorende, blinde en slechtziende leerlingen (meer bepaald audiodescriptie en reliëfpictogrammen voor visuele documenten).

Zowel in het leerplichtonderwijs als in het voortgezet onderwijs, in de beroepsopleidingen, in het deeltijds kunstonderwijs en in elke andere vorm van onderwijs moeten de tolkuren terugbetaald worden en moeten alle mogelijke inspanningen geleverd worden om het onderwijsgebeuren in zijn totaliteit toegankelijk te maken voor leerlingen, studenten of cursisten met een auditieve of visuele handicap.

Lerarenopleiding

In de lerarenopleidingen wordt weinig of geen aandacht besteed aan 'disability awareness'. Leerkrachten voelen zich dan ook vaak handelingsonbekwaam wanneer ze een leerling met een handicap in de klas hebben. Deze onwennigheid leidt er tot vandaag toe dat er in Vlaanderen en in de Franse Gemeenschap heel wat weerstand bestaat tegen inclusief onderwijs. Onderwijs aan leerlingen met een handicap wordt gezien als een zaak voor specialisten. Leerkrachten beseffen vaak niet dat enkele eenvoudige aanpassingen al kunnen volstaan om het klasgebeuren open te stellen voor een grote groep van leerlingen met een handicap. We kunnen ons eveneens afvragen hoe het gesteld is met de opleiding/sensibilisering van de leraren in/voor de Vlaamse en Frans-Belgische gebarentaal, braille,

Het competentieprofiel voor de inclusieve leraar dat werd uitgewerkt door het European Agency for Development in Special Needs Education integreren in de lerarenopleidingen en in de basiscompetenties van leraren.

⁹⁵ Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding en Vlaams Kinderrechtencommissariaat, *Knelpuntnota over het leerlingenvervoer in het buitengewoon onderwijs*, 2013 (Vlaanderen: www.diversiteit.be/knelpuntnota-leerlingenvervoer-het-buitengewoon-onderwijs); Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding, *Aanbeveling met betrekking tot de organisatie en voorwaarden van het leerlingenvervoer van kinderen met een handicap in de Franse Gemeenschap*, 2012 (Franse Gemeenschap: www.diversiteit.be/aanbeveling-met-betrekking-tot-de-organisatie-en-voorwaarden-van-het-leerlingenvervoer-van-kinderen)

Hoger onderwijs en transitie naar werk

Op basis van de EU-SILC (European Union Statistics on Income and Living Conditions) data voor 2009 besloot ANED (Academic Network of European Disability experts) dat slechts 23.6% van de Belgen met een handicap tussen 30 en 34 jaar hoger onderwijs heeft gevolgd (ten opzichte van 50% van de personen zonder handicap). 25.7% van de jongeren met een handicap (18-24 jaar) heeft de school vroegtijdig verlaten, in vergelijking met 11.5% van de jongeren zonder een handicap⁹⁶.

In Vlaanderen krijgen onderwijsinstellingen meer financiering voor studenten die ingeschreven zijn bij het VAPH. Het gaat om 243 studenten op een totaal van om en bij de 200.000 studenten⁹⁷. Een grote groep studenten met een handicap wordt hierin niet meegerekend – studenten die ingeschreven zijn bij het VAPH vertegenwoordigen slechts 0.07% van de totale studentenpopulatie⁹⁸ – waardoor het hoger onderwijs dus niet correct gefinancierd wordt voor studenten met een handicap die extra ondersteuning nodig hebben. De onderwijssector is dan ook zelf vragende partij voor een betere registratie. De VLOR keurde een registratiemodel goed dat hiervoor als basis kan dienen.

Teneinde een kwaliteitsvolle ondersteuning te kunnen bieden aan studenten met een handicap moeten hogescholen en universiteiten correct gefinancierd worden op basis van een realistische inschatting van het aantal studenten met een handicap.

De Vlaamse overheid komt financieel tussen in bepaalde onderwijsleermiddelen en pedagogische hulp voor specifieke groepen, maar doet dit te beperkt en met een weinig transparante regelgeving. De GON-ondersteuning die geboden wordt in het secundair onderwijs, wordt enkel verder gezet in de professionele opleidingen van het hoger onderwijs, wat discriminerend is ten opzichte van studenten met een handicap die kiezen voor een academische opleiding.

De overheid moet op een transparante manier communiceren over de ondersteuningsmogelijkheden die in het hoger onderwijs geboden worden en moet voor deze ondersteuning voldoende middelen uittrekken. Er mag hierbij geen verschil gemaakt worden tussen studenten die kiezen voor een professionele en studenten die kiezen voor een academische opleiding.

Het komt vaak voor dat studenten met een handicap wordt afgeraden om een bepaalde studierichting te kiezen, niettegenstaande die richting mits de nodige aanpassingen wel mogelijk zou zijn. Ook kiezen te weinig studenten met een handicap ervoor om te studeren in het buitenland. Tenslotte heerst onduidelijkheid over de mogelijkheid van onderwijsinstellingen om een diploma uit te reiken aan studenten die omwille van hun handicap bepaalde aspecten van een job niet kunnen uitvoeren, bijvoorbeeld verpleegkundigen die omwille van hun handicap niet kunnen tillen.

De overheid moet aan de onderwijsinstellingen de mogelijkheid bieden om in redelijke mate af te wijken van de standaard diplomaverenissen.

We kunnen ons ook afvragen welke concrete maatregelen worden genomen om personen met een handicap die de vereiste opleiding hebben genoten toegang te verlenen tot een beroep in het onderwijs, en om ervoor te zorgen dat ze dit beroep mits bepaalde aanpassingen op voet van gelijkheid met anderen kunnen uitoefenen.

96 Academic Network of European Disability experts (ANED), *Facts and figures*: www.disability-europe.net/content/facts-and-figures-21

97 Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs (SIHO), Hoeveel studenten met een functiebeperving studeren er aan Vlaamse hogescholen en universiteiten? (www.siho.be/faq/cijfermateriaal)

98 Vlaamse Onderwijsraad (VLOR), Advies over de conceptnota over het Aanmoedigingsfonds, 2013: www.vlor.be/sites/www.vlor.be/files/rho-rho-adv-001_2.pdf

Het Centrum beveelt aan dat maatregelen worden genomen om de toegang tot het onderwijs te faciliteren voor leerkrachten met een handicap.

ART.25 GEZONDHEID

Verzekeringen

Inzake de toegang tot ziekte- en levensverzekering ontvangt het Centrum regelmatig meldingen van personen met een handicap die geen schuldsaldoverzekering, hospitalisatieverzekering of verzekering gewaarborgd inkomen kunnen afsluiten of hiervoor een hoge bijpremie moeten betalen. Momenteel heeft het Centrum weet van wetgevende initiatieven uitgaande van de minister van consumentenzaken met betrekking tot het verbeteren van de toegang tot ziektekostenverzekering voor personen met een handicap, de installatie van een opvolgingscommissie en compensatiekas voor het beoordelen en compenseren van bijpremies in het kader van hypothecair krediet, consumentenkrediet of professioneel krediet. Daarnaast is er de wet Partyka⁹⁹ die tot doel heeft om de toegang tot schuldsaldoverzekeringen te verbeteren voor personen met een handicap of ernstige ziekte. Deze blijft voorlopig echter zonder uitvoering door het ontbreken van de nodige uitvoeringsbesluiten.

Het Centrum beveelt de wetgever aan om onverwijld verder initiatief te nemen om de toegang tot verzekeringen te verbeteren, zowel wat de gedekte risico's alsook wat de gevraagde premie betreft.

Weigering van aanpassingen in de organisatie van de zorgverstrekking: hinderpaal voor de integratie en de toegang tot de zorg

Hoewel personen met een handicap normaliter zonder uitzondering toegang hebben tot dezelfde gezondheidszorg, valt het soms voor dat bepaalde zorgen op grond van hun handicap worden ontzegd. Zo ontving het Centrum een melding van een koppel dat geen toegang kreeg tot een vruchtbaarheidsbehandeling omdat ze beide rolstoelgebruiker zijn. Een andere melding hield verband met een dokter die weigerde een kind met autisme te behandelen vanuit een gebrek aan kennis over het ziektebeeld.

Daarnaast zijn er vaak problemen met de toegankelijkheid van dokterspraktijken en worden patiënten met een assistentiehond vaak geweigerd in ziekenhuizen. **Met betrekking tot dit laatste punt formuleerde het Centrum in 2011 een aanbeveling aan de minister voor Volksgezondheid om een algemene richtlijn uit te werken zodat assistentiehonden minstens toegelaten worden tot het bezoekerscircuit in ziekenhuizen.** Tot vandaag werd niet tegemoetgekomen aan deze aanbeveling. Ziekenhuizen kunnen zich beroepen op een advies van de Hoge Gezondheidsraad uit 2004 waarin aangeraden wordt om assistentiehonden niet toe te laten in ziekenhuizen¹⁰⁰.

In 2012 deed het Centrum in samenwerking met de Délégué général aux droits de l'enfant (DGDE, de kinderrechtencommissaris van de Franse Gemeenschap) een aanbeveling over de organisatie en de regeling van zorgverstrekking en het verstrekken van geneesmiddelen aan zieke of gehandicapte kinderen die in het reguliere onderwijs school lopen¹⁰¹. Die aanbeveling had betrekking op de situatie van kinderen met een chronische ziekte of een handicap die tijdens de lessen speciale zorgen nodig hebben en/of geneesmiddelen moeten innemen. Het uitblijven van antwoorden op die noden kan een rem betekenen of een belemmering vormen voor hun integratie in het reguliere onderwijs. Het Centrum en de DGDE bepleitten in het bijzonder de mogelijkheid om sommige zogenaamde verpleegkundige zorgen over te dragen aan de onderwijsinrichting en die overdracht

99 Wet tot wijziging van de wet van 25 juni 1992 op de landverzekeringsovereenkomst wat de schuldsaldoverzekeringen voor personen met een verhoogd gezondheidsrisico betreft

100 Advies van de Hoge Gezondheidsraad betreffende de toegangsmogelijkheid voor geleidehonden op verschillende plaatsen: www.health.belgium.be/internet2Prd/groups/public/@public/@shc/documents/ie2divers/4496397.pdf

101 www.diversiteit.be (rubriek "Adviezen en aanbevelingen")

afhankelijk te maken van de naleving van bepaalde procedures en van een opleiding van het personeel in het kader van een individueel opvangplan. Die overdracht bestaat al in de praktijk, zowel in de onderwijssector als bijvoorbeeld in de sector van de opvang- en verblijfcentra voor personen met een handicap.

Nochtans bereidt de Interministeriële Conferentie Volksgezondheid een reeks protocollen voor die dit type van problematiek regelen, maar elke mogelijkheid van overdracht van verpleegkundige zorgen, met name in onderwijsinrichtingen, van de hand wijzen. Het Centrum begrijpt dat personen met een handicap moeten worden beschermd tegen sommige wantoestanden, maar maakt zich zorgen over een dergelijk standpunt en vreest het dat personen met een handicap in de praktijk geen toegang meer zullen hebben tot zorgen of zullen worden gedwongen om in overdreven gemedicaliseerde of “gespecialiseerde” omgevingen zoals het buitengewoon onderwijs te leven.

Daarom beveelt het Centrum aan om in de diverse sectoren waar personen met een handicap geïntegreerd zijn procedures toe te staan waar onder bepaalde voorwaarden de verstrekking van bepaalde zorgen of de hulp bij het innemen van bepaalde geneesmiddelen kan worden overdragen. Zo blijft de toegang tot de zorgverstrekking gegarandeerd en kunnen personen met een handicap in alle veiligheid deel uitmaken van de reguliere circuits in de maatschappij.

>> Zie ook art. 17

Gebarentaal in ziekenhuizen

Om een kwaliteitsvolle gezondheidszorg te garanderen voor gebarentalige patiënten, moeten ziekenhuizen voorzien in voldoende tolkondersteuning door een erkende tolk, al dan niet via systemen van afstandstolken. De kosten hiervoor kunnen niet verhaald worden op de patiënten zelf, wat nog al te vaak het geval is (het Centrum ontvangt hierover regelmatig meldingen). Ziekenhuizen moeten zelf instaan voor een toegankelijke dienstverlening. Het Centrum heeft een aanbeveling in die zin uitgewerkt.¹⁰²

Vroegtijdig opsporen van handicap

Wat betreft het vroegtijdig opsporen van handicaps dient te worden opgemerkt dat er nood is aan een betere afstemming van protocollering van de diagnostiek met betrekking tot leerstoornissen, net als voor andere problemen als autisme. Bovendien zijn er vaak lange wachtlijsten en lopen de kosten vaak hoog op, waardoor veel ouders afhaken en kinderen met een leerstoornis verstoken blijven van de nodige ondersteuning (waarvoor een diagnose vereist is).

Seksueel en affectief leven en leven als paar

De Staten die Partij zijn erkennen het recht van personen met een handicap op het genot van de grootst mogelijke mate van gezondheid zonder discriminatie op grond van hun handicap. Onder gezondheid dient te worden verstaan, zoals in de definitie van de Wereldgezondheidsorganisatie, een toestand van volledig lichamelijk, geestelijk en maatschappelijk welzijn en niet slechts de afwezigheid van ziekte of andere lichamelijke gebreken.

Het recht op een seksueel en affectief leven is een van de aspecten van de gezondheidsdimensie in de ruime zin van het woord. Hetzelfde geldt voor het recht om als paar te leven (artikel 23).

De vraag naar de seksuele begeleiding van personen met een handicap wordt dan onvermijdelijk aan de orde gesteld. Dit stuit echter op een juridisch kader dat de seksuele uitbuiting verbiedt van het menselijk lichaam, dat niet als koopwaar mag worden beschouwd.

102 Zie de website van het Centrum, rubriek Adviezen en aanbevelingen: www.diversiteit.be/gebarentaal-ziekenhuizen

Daarnaast is dit recht soms beperkt door religieuze, levensbeschouwelijke of culturele overwegingen.

Om aan de behoeften van personen met een handicap te beantwoorden en hen op voet van gelijkheid te behandelen, beveelt het Centrum aan om over de vraag naar seksuele begeleiding een debat zonder taboes te voeren met alle betrokken actoren.

ART.26 HABILITATIE EN REVALIDATIE

Vaak moet er gekozen worden tussen revalidatie en het werken in een beschutte werkplaats omdat er te weinig mogelijkheden zijn om personen met een handicap met de nodige ondersteuning in de reguliere arbeidsmarkt te integreren. Daarnaast vallen personen met een handicap die zowel nood hebben aan fysieke als psychische revalidatie gemakkelijk uit de boot omdat de centra voor psychische revalidatie doorverwijzen naar een centrum voor fysieke revalidatie en vice versa. Het wettelijk kader zou beter kunnen afgestemd worden op de behoeften van personen met een handicap.

ART.27 WERK EN WERKGELEGENHEID

Herinschakeling van werknemers met een handicap: verplichting van redelijke aanpassingen

(Statelijk rapport § 152)

In het kader van zijn bevoegdheden en krachtens de antidiscriminatiewet¹⁰³, ontvangt het Centrum geregeld meldingen van werknemers die werden ontslagen wegens arbeidsongeschiktheid, terwijl sommige van die personen, in overeenstemming met de definitie van handicap¹⁰⁴, als personen met een handicap hadden kunnen worden beschouwd. Bijgevolg hadden zij in hun onderneming kunnen worden heringeschakeld mits redelijke aanpassingen (aanpassing van de functie, aanpassing van de werkplek, toewijzing van ander werk, ...) alvorens te besluiten tot ontslag.¹⁰⁵

Hoewel de wetgeving inzake arbeidsrecht positief is geëvolueerd wat de beroepsherinschakeling betreft¹⁰⁶, blijven er problemen bestaan met de overeenstemming tussen het Belgisch gemeen arbeidsrecht en het gemeenschapsrecht zoals het door het Hof van Justitie van de Europese Unie wordt geïnterpreteerd.

De notie van handicap die is vermeld in de Richtlijn 2000/78¹⁰⁷ zoals geïnterpreteerd door het HJEU¹⁰⁸ werd immers niet correct opgenomen in het Belgische recht. Daarnaast werd deze rechtspraak van het Hof bevestigd in een recent arrest Ring van het HJEU van 11 april 2013¹⁰⁹ ingevolge een verzoek om een prejudiciële beslissing over meerdere vragen ingediend door een Deense rechtbank.

103 Wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie

104 De definitie van handicap in de antidiscriminatiewetgeving is veel breder dan die welke gewoonlijk in de sociale zekerheid wordt gebruikt. Zo hoeft iemand niet een bepaald percentage beperking of arbeidsongeschiktheid te hebben om als persoon met een handicap te worden beschouwd in de zin van de antidiscriminatiewetgeving (zie punt (1))

105 Zie de brochure 'Wegwijs in de redelijke aanpassingen ten behoeve van personen met een handicap op het werk' uit 2005 van de FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg. De brochure, waaraan het Centrum heeft meegewerkt, is beschikbaar op de website www.werk.belgie.be.

106 Invoeging van een nieuw artikel 34 in de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten en van het artikel 72 van het koninklijk besluit van 28 mei 2003 betreffende het gezondheidstoezicht op de werknemers die beide de beroepsherinschakeling voorzien van werknemers die definitief arbeidsongeschikt zijn verklaard, en ten slotte de wet van 13 juli 2006 houdende diverse bepalingen inzake beroepsziekten en arbeidsongevallen en inzake beroepsinschakeling.

107 Richtlijn van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep

108 Zaak Sonia Chacón Navas tegen Eurest Colectividades SA, arrest van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen van 11 juli 2006 (C-13/05)

109 Gevoegde zaken Jette Ring tegen Dansk almennyttigt Boligselskab (C-335/11) en Lone Skouboe Werge tegen Pro Display A/S (C-337/11)

Het Centrum kan, *bij wijze van voorbeeld*, twee types van bepalingen uit het gemeen arbeidsrecht aanhalen die conflicteren met de notie van handicap zoals die door het HJEU wordt gedefinieerd.

De rechtspraak van het Hof van Cassatie over het begrip overmacht

Volgens de vaste rechtspraak van het Hof van Cassatie leidt een permanente ongeschiktheid die een werknemer verhindert om de overeengekomen arbeid te hervatten tot een vorm van overmacht die de ontbinding van de arbeidsovereenkomst kan rechtvaardigen. De toepassing van deze rechtspraak houdt in dat de werkgever de werknemer kan ontslaan wegens overmacht, bijvoorbeeld wanneer een hervatting van het werk volgens het aanvankelijke werkrooster definitief onmogelijk is, zonder vooraf de mogelijkheden van een deeltijdse hervatting na te gaan.¹¹⁰

De werknemers die definitief arbeidsongeschikt zijn verklaard, kunnen als werknemers met een handicap worden beschouwd in de zin van Richtlijn 2000/78 zoals geïnterpreteerd door het HJEU, aangezien ze op zijn minst een beperking hebben die van lange duur zou kunnen zijn en die hun deelname aan het beroepsleven verhindert.

Het Koninklijk Besluit van 28 mei 2003 betreffende het gezondheidstoezicht op de werknemers

Daarnaast staat ook de regeling met betrekking tot beroepsherinschakeling van het Koninklijk Besluit van 28 mei 2003 betreffende het gezondheidstoezicht op de werknemers (artikel 72) op gespannen voet met het begrip handicap zoals die door het HJEU wordt gedefinieerd. De werkgever is immers alleen maar verplicht om de herinschakeling te beogen wanneer de werknemer definitief arbeidsongeschikt is verklaard.¹¹¹

De definitie die het HJEU aan de term handicap geeft, vereist echter niet dat de persoon definitief arbeidsongeschikt is verklaard om in aanmerking te komen voor redelijke aanpassingen. Volgens het HJEU volstaat het dat de werknemer getroffen is door een beperking die van lange duur zou kunnen zijn om als persoon met een handicap te worden beschouwd en in aanmerking te kunnen komen voor redelijke aanpassingen in het kader van een beroepsherinschakeling.

De wetgever heeft een nieuw artikel 34 ingevoegd in de wet betreffende de arbeidsovereenkomsten van 3 juli 1978 dat voorziet dat een werkgever een arbeidsovereenkomst wegens overmacht alleen maar mag beëindigen indien het onmogelijk is om de werknemer aan het werk te houden door een aanpassing van de arbeidsomstandigheden of door hem ander werk te geven dat overeenstemt met zijn mogelijkheden. Die bepaling, die alleen maar van toepassing is in geval van definitieve arbeidsongeschiktheid, is echter nog niet in werking getreden omdat het uitvoeringsbesluit hierover nog niet is goedgekeurd.

Discriminatie op het werk en in de beroepsopleiding: impact van de hervorming van de werkloosheid op het inkomen en de sociale rechten

Elk jaar hebben tussen 25 en 30% van de discriminatiemeldingen die door personen met een handicap aan het Centrum worden gericht, betrekking op de sector van de werkgelegenheid. De meldingen gaan over problemen met de aanwerving als met de uitoefening of het verlies van een baan (om redenen die verband houden met de handicap).

De cijfers van de OESO en van Eurostat wijzen uit dat België tot de slechte Europese leerlingen van de klas behoort wat het inkomen van personen met een handicap betreft (het

110 Zie hierover Cass. 13 februari 1989, Pas. 1989, I, p. 616, en Cass. 2 oktober 2000, Pas., 2000, I, nr. 504.

111 Ondanks het recht van de werknemer op een onderzoek bij werkhervatting vanaf een arbeidsongeschiktheid van vier weken (artikelen 35-36bis), de spontane raadpleging (artikel 37) en de herinschakelingsprocedures voorzien door de wet van 13 juli 2006 houdende diverse bepalingen inzake beroepsziekten en arbeidsongevallen en inzake beroepsherinschakeling (waarvan sommige bepalingen nog altijd niet in werking zijn getreden naar het voorbeeld van artikel 34 van de wet betreffende de arbeidsovereenkomsten).

bedraagt 74% van het nationale gemiddelde inkomensniveau), en dat het er sinds het midden van de jaren '90 steeds verder op achteruitgaat¹¹².

Ook wat de werkgelegenheid betreft, staan de indicatoren in het rood:

- De tewerkstellingsgraad van personen met een handicap in België bedroeg 41% (tegenover 71,5% voor personen zonder handicap) terwijl het Europese gemiddelde 46% bedroeg in 2009.¹¹³ De laatste beschikbare cijfers in België¹¹⁴ tonen een tewerkstellingsgraad van 36,2% aan voor personen met een handicap of een langdurig gezondheidsprobleem tegenover een tewerkstellingsgraad van 67,2% voor de algemene bevolking (20-64 jaar).
- Het werkloosheidspercentage van personen met een handicap ligt bijzonder hoog in België: 28% tegenover 9% voor personen zonder handicap (cijfers van eind 2000).¹¹⁵ Doorgaans hebben personen met een handicap twee keer meer kans om werkloos te zijn (zelfs wanneer de economische context gunstig is).

Volgens de gegevens van de steekproefenquête naar de arbeidskrachten in België (EAK) 2010 rapporteert 1 op de 10 respondenten een handicap of een langdurige gezondheidsstoornis die hinder veroorzaakt in het dagelijks leven. Bij bewerking van deze gegevens naar het Vlaams Gewest blijken 33,5% van diegenen die matige of zware hinder rapporteren te werken, tegenover 77,3% bij diegenen die geen hinder rapporteren. Dit is een verschil van 43,8 procentpunt. Het verschil is nog signifikanter tussen diegenen die geen hinder rapporteren en diegenen die zware hinder rapporteren. Daar is het verschil 59,1 procentpunt. Bij diegenen die zware hinder rapporteren zijn mensen inactief (78,6%) en werkloos (3,2%). In het zelfde onderzoek komt men ook tot het vinden van een statistisch verband tussen de activiteitsgraad en de leeftijd. Personen met een handicap worden doorgaans later beroepsactief en stappen vroeger uit.

In 2012 heeft het Centrum zijn eerste Diversiteitsbarometer gepubliceerd. De opzet van dit project is de realisatie van een structureel langetermijnmeetinstrument dat op wetenschappelijk onderbouwde wijze de attitudes (tolerantiegraad), het gedrag (discriminatiegraad) en de reële participatie (participatiegraad) in de Belgische samenleving in kaart wil brengen. De resultaten van geaggregeerde gedragstesten van de Barometer hebben discriminatie aangetoond van de kandidaten die op het sollicitatiegesprek vermeldden dat ze een fysieke handicap hebben. Verder gaf in de enquête bij HR-verantwoordelijken ongeveer 7 op 10 van hen aan dat de gezondheidstoestand een invloed heeft op de kansen van een kandidaat om te worden geselecteerd.

Ondanks deze vaststellingen, die eens te meer aantonen dat de werkzoekenden met een handicap veel minder kans hebben om zich in te schakelen op de arbeidsmarkt en dat ze dus niet op voet van gelijkheid met de andere werkzoekenden staan, worden ze wel gelijk behandeld door de hervormde werkloosheidswetgeving van 2012.¹¹⁶ Die bedreigt de werkzoekende met het verlies van zijn inschakelingsuitkeringen (een werkloosheidsuitkering op basis van de gevolgde studies) na 36 maanden als hij geen werk heeft gevonden (minstens gedurende 1 jaar voor wie minder dan 36 jaar oud is) of indien hij geen beroepsopleiding volgt. Voordien was een werkzoekende die een gedeeltelijke of sterk verminderde arbeidsgeschiktheid (met minstens 33%) kon aantonen vrijgesteld van de activeringsprocedure van de werkloosheidsvergoeding.

112 OESO, *Maladie, invalidité et travail: surmonter les obstacles, Synthèse des résultats dans les pays de l'OCDE*, 2010: [dx.doi.org/10.1787/9789264088870-fr](https://doi.org/10.1787/9789264088870-fr)

113 Bronnen: CESEP, Eurostat, EU 2009

114 FOD Economie, Enquête naar de arbeidskrachten 2012

115 OESO, *Maladie, invalidité et travail: surmonter les obstacles – Synthèse des résultats dans les pays de l'OCDE*, 2010: [dx.doi.org/10.1787/9789264088870-fr](https://doi.org/10.1787/9789264088870-fr)

116 Koninklijk besluit van 23 juli 2012 tot wijziging van het koninklijk besluit van 25 november 1991 houdende de werkloosheidsreglementering in het kader van de versterkte degressiviteit van de werkloosheidsuitkeringen

Het Centrum vreest dat talrijke personen met een handicap zich genoodzaakt zullen zien om een uitkering aan te vragen bij de openbare centra voor maatschappelijk welzijn in afwachting dat ze, eventueel, een inkomensvervangende tegemoetkoming voor personen met een handicap kunnen genieten, terwijl het algemeen geweten is dat de kans voor een persoon met een handicap om (opnieuw) werk te vinden bijzonder klein is eenmaal men in die systemen terechtkomt. Het Centrum is van mening dat we hier met een verlaging van het niveau van sociale bescherming van personen met een handicap te maken hebben.

Op 31 januari 2014 keurde de Raad van Ministers een uitvoeringsbesluit goed dat een antwoord moet bieden op deze problematiek, meer bepaald door de wachttijd voor personen met een handicap uit te breiden tot twee jaar. Het is nog wachten op meer precisering over de preciese vorm die dit uitvoeringsbesluit zal krijgen en op het in werking treden ervan.

Het Centrum beveelt de bevoegde overheden dan ook aan om die maatregelen opnieuw te onderzoeken in samenhang met de bijzondere situatie van de werkzoekenden met een handicap en om hen niet uit te sluiten van het recht op werkloosheidsuitkeringen.

Het Centrum beveelt aan om zijn inspanningen op te drijven om de gewone voorzieningen voor socio-professionele inschakeling en beroepsopleiding open te stellen en te versterken voor personen met een handicap.

*Quota in de openbare diensten en financiering van de redelijke aanpassingen
(statelijk rapport § 149)*

In België bestaan er alleen quota voor de openbare diensten. Ze verschillen naargelang van de diverse beleidsniveaus. De quota die moeten worden gerealiseerd, bedragen 3% bij de federale overheid, 2,5% in het Waalse Gewest, 2% in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 5% in de COCOF (Brussel) en 4,5% in Vlaanderen (streefcijfers).

Het cijfer in Vlaanderen is naar beneden bijgesteld, en bedraagt nu 3% tegen 2015. In 2012 waren 1,2 % van de personeelsleden personen met een arbeidshandicap.

Er bestaan ook streefcijfers voor de tewerkstelling van personen met een handicap binnen lokale en provinciale besturen. Volgens artikel 28 van Besluit van de Vlaamse Regering van 7 december 2007¹¹⁷ dient 2% van de personeelsleden een arbeidshandicap te hebben.

In de regel worden die quota niet gehaald (bijvoorbeeld: 1,54% in 2012 voor het federaal openbaar ambt), maar ze worden wel opgevolgd, soms door commissies, die er verslag over uitbrengen.

Door de openbare besturen wordt een terugkerend probleem aangeklaagd dat te maken heeft met de reglementering van de regionale integratieagentschappen (AWIPH, PHARE, DPB) die sommige aanpassingen of andere stimuleringsmaatregelen financieren: die worden namelijk niet gefinancierd indien de openbare dienst niet in orde is met de reglementering van de quota. In Vlaanderen wordt het halen van quota niet aan het recht op een Vlaamse ondersteuningspremie noch aan het recht op een tussenkomst op een arbeidspostaanpassing gekoppeld. Het recht op subsidies staat ook open voor provinciale en lokale besturen zonder dat deze de quota moeten halen. Voor de quota van de lokale besturen in het Waalse Gewest, heeft de AWIPH eveneens aanvaard om de aanpassingen van werkposten te financieren, zelfs indien de quota niet worden gerespecteerd.

Het Centrum vraagt aan de bevoegde overheden om de werkondersteunende maatregelen in de openbare sector, voornamelijk aanpassingen van werkposten, te financieren, zelfs indien deze openbare diensten niet in orde zijn met de quota en

117 Besluit van de Vlaamse Regering houdende de minimale voorwaarden voor de personeelsformatie, de rechtspositieregeling en het mandaatstelsel van het gemeentepersoneel en het provinciepersoneel en houdende enkele bepalingen betreffende de rechtspositie van de secretaris en de ontvanger van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn

dit om de tewerkstelling van personen met een handicap niet in het gedrang te brengen. De maatregelen zouden afhankelijk kunnen worden gemaakt van een verbintenis van die overheidsbedrijven om een beleid te voeren rond de werkgelegenheid van personen met een handicap.

ART.28 BEHOORLIJKE LEVENSTANDAARD EN SOCIALE BESCHERMING

Effectiviteit van de tegemoetkomingen in het bestrijden van armoede

Het statelijk rapport verwijst in § 157 naar de inkomensvervangende tegemoetkoming, de integratietegemoetkoming en de tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden als instrumenten ter bevordering van de levensstandaard en als vorm van sociale bescherming.

Verschillende recente studies wijzen op tekortkomingen in het stelsel van tegemoetkomingen om armoede te bestrijden en de extra kosten die een handicap met zich meebrengt op te vangen. De middenveldorganisaties KVG en VFG voerden hierrond verkennend onderzoek in 2010¹¹⁸. Het Handilab-onderzoek¹¹⁹ dat in 2012 werd uitgevoerd in opdracht van de Federale Overheidsdienst Wetenschapsbeleid en Sociale Zekerheid en dat tot doel had om de effectiviteit van de tegemoetkomingen aan personen met een handicap te peilen via een survey over hun financiële situatie en hun leefomstandigheden, komt tot de bevinding dat het armoederisico bij personen met een handicap tot nu toe werd onderschat. 39% van de bevroegde personen heeft een beschikbaar inkomen onder de Europese armoedegrens. Uit het onderzoek blijkt dat betrokken personen rondkomen met hun beschikbaar inkomen door te besparen op bepaalde uitgaven en de invulling van basisbehoeften (vooral voeding, kleding, huisvesting en gezondheidszorg). Personen met een matige handicap hebben het hoogste risico op armoede en ongedekte kosten omwille van de handicap.

Het Centrum heeft in 2012 een reeks van aanbevelingen geschreven over de voorgenomen hervorming aan het stelsel van tegemoetkomingen. In deze adviezen drong het Centrum aan op het opwaarderen van de inkomensvervangende tegemoetkoming, het verbeteren van de combinatie tussen werk en de integratietegemoetkoming (door het sterker vrijstellen van arbeidsinkomsten op de integratietegemoetkoming) en het stimuleren van huwen en samenwonen binnen het stelsel van tegemoetkomingen. Het stelsel van tegemoetkoming bepaalt nu dat er verrekening is van het inkomen van de partner, niet alleen op de inkomensvervangende tegemoetkoming maar ook deels op de integratietegemoetkoming¹²⁰. Gezien deze tegemoetkoming bedoeld is om de meerkosten van de handicap te dekken, is verrekening met het inkomen van de partner niet juist volgens het centrum. Meerkosten verminderen niet zondermeer door het aangaan van een huwelijk.

Handicap in de actieplannen armoede van de verschillende overheden

Er wordt in het statelijk rapport verwezen naar de actieplannen van de verschillende overheden om armoede te bestrijden en de aandacht voor handicap binnen deze actieplannen. Het is jammer te moeten vaststellen dat de resultaten van deze plannen en hun positieve impact niet worden verduidelijkt. In het activiteitenplan van het vermelde Vlaamse plan tegen armoede is geen uitgebreide impactanalyse van de aangekondigde maatregelen beschreven¹²¹.

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting – een onafhankelijke dienst verbonden en gehuisvest binnen het Centrum actief werkte in december 2013 aan haar zevende verslag met een bijzondere focus op sociale uitsluiting.

118 Te vinden onder: www.kvg.be/download.php?id=39892&md=dc7721d3d2ac1ff14aa7442d0666d5f339892

119 Te raadplegen op:

www.kuleuven.be/lucas/pub/publi_upload/2012_eindrapport%20HANDILAB%20LUCAS%20effectiviteit%20IVT%20IT_def.pdf

120 Situatie op 1 september 2013: de inkomsten van de personen met wie de betrokkene een huishouden vormt en die geen familie zijn tot in de derde graad worden vrijgesteld tot 3.271 € (inkomensvervangende tegemoetkoming) en tot 21.579 € (integratietegemoetkoming).

121 www4.vlaanderen.be/wvg/armoede/vlaamsactieplan/Documents/VoortgangsrapportVAPA_2012-2013.pdf

De situatie van personen met een handicap wordt hierin toegelicht¹²². Het Steunpunt pleit onder meer voor het voeren van een gezondheidsbeleid dat ingrijpt op alle determinanten van de gezondheid (tewerkstelling, huisvesting, onderwijs, sociale participatie, ...) in samenwerking met de betrokken beleidsdomeinen en -niveaus (Health in all policies).

Terugbetaling van hulpmiddelen

In § 161 van het statelijk rapport wordt verwezen naar de tussenkomst van de diverse gedecentraliseerde overheden in de aanschaf en het onderhoud van diverse hulpmiddelen noodzakelijk in functie van de handicap. Over het hulpmiddelenbeleid zijn in het algemeen diverse opmerkingen te maken.

Er is geen uniformiteit in de zogenaamde refertelijsten gehanteerd door de verschillende gemeenschappen. Refertelijsten zijn lijsten met opgave van terugbetaalbare hulpmiddelen en het bedrag van tussenkomst die er telkens voor voorzien wordt (de opleg voor hulpmiddelen kan dus aanzienlijk zijn). Hulpmiddelen die niet opgenomen zijn in de lijst, maar toch beter of goedkoper zijn in functie van de handicap, worden slechts bij uitzondering terugbetaald. Daarnaast gebeurt bij elke aanvraag voor elk bepaald hulpmiddel telkens een voorafgaandelijke en afzonderlijke opportuniteitsanalyse en is er geen effectiviteitsafweging naderhand¹²³. Verder moet vermeld worden dat men zich na de leeftijd van 65 jaar niet kan inschrijven bij de agentschappen (AWIPH, PHARE, DPB, VAPH). De terugbetaling van hulpmiddelen is in dat geval niet of slechts beperkt via de federale sociale zekerheid voorzien.

Het Centrum beveelt aan om inzake de terugbetaling werk te maken van een leeftijdsonafhankelijk hulpmiddelenbeleid en inzake de toekenning van hulpmiddelen de huidige gehanteerde refertelijsten om te vormen tot meer flexibele systemen waarbij eventueel goedkope of betere alternatieven in functie van de individuele persoon met handicap en diens gekozen levenstraject ook terugbetaalbaar zijn.

Toegang tot sociale huisvesting

De verschillende gewesten hebben diverse maatregelen genomen om de toegang van personen met een handicap tot sociale woningen te verbeteren. Het Centrum stelt echter vast dat er nog een aanzienlijk tekort is aan woningen voor personen met een handicap. De drie gewesten hebben geen goed zicht op hun woningbestand dat toegankelijk is voor, aanpasbaar of aangepast aan personen met een handicap. Het Waalse Gewest is op dit ogenblik een kadaster aan het opmaken van zijn woningen. Woningen die aangepast zijn aan personen met een handicap zijn bovendien slecht geografisch gespreid¹²⁴.

Het Centrum beveelt de gewestoverheden aan om de bestaande aanpasbare of aangepaste openbare woningen in kaart te brengen en om een ambitieus richtplan op te stellen voor de aanpassing van woningen voor personen met een handicap.

In hun sociale huurbesluiten definiëren de gewestregeringen de gehandicapte persoon als iemand wiens capaciteit beperkt is tot 66 % (zware handicap). Met die definitie wordt een hele reeks personen met een niet erkende ziekte of beperking uitgesloten van bepaalde voordelen zoals, bijvoorbeeld, voorrangspunten bij de toewijzing van een sociale woning of huursubsidies en een installatiepremie.

Het Centrum beveelt aan om de definitie van persoon met een handicap uit te breiden zodat ze ook personen omvat met een langdurige ziekte die hun mentale, zintuiglijke of fysieke capaciteiten ernstig beperkt en daardoor voor hen een zware

122 www.armoedebestrijding.be/publications/verslag7/3_gezondheid.pdf

123 De werkgroep 'Zeg nu zelf' heeft een visietekst ontwikkeld rond een toekomstgericht hulpmiddelenbeleid, te vinden op modem.kinsbergenvzw.be/images/stories/modem/docs/visietekst_hulpmiddelenbeleid2_0.pdf

124 ANLH, *Problématique du logement des personnes handicapées à Bruxelles. Esquisse d'un constat et propositions de solutions par 58 fiches-actions*: www.anlh.be/multimedia/actualites/1259757737_toittoimoi.pdf

bijkomende financiële last betekent. Daartoe verzoekt het Centrum de gewestregeringen om zich te baseren op de definitie van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van personen met een handicap.¹²⁵

ART.29 PARTICIPATIE IN HET POLITIEKE EN OPENBARE LEVEN

Toegankelijkheid van het stemrecht

De federale, regionale en Europese verkiezingen worden door de federale overheid georganiseerd, terwijl de provincie- en gemeenteraadsverkiezingen door de gewestoverheden worden georganiseerd. Voor die laatste verkiezingen variëren de ontwikkelingen op het vlak van de toegankelijkheid van de verkiezingen dus naargelang van het gewest waar de stemgerechtigde gedomicilieerd is. Voor de verkiezingen die door de federale overheid worden georganiseerd, werd artikel 143 van het (federale) Kieswetboek recent gewijzigd: “Een kiezer die wegens een handicap niet in staat is om zich alleen naar het stemhokje te begeven of om zelf zijn stem uit te brengen, kan zich met toestemming van de voorzitter door iemand laten begeleiden of bijstaan. Beider naam wordt in het proces-verbaal vermeld”. Het begrip handicap vervangt het begrip “lichaamsgebrek” dat zeer restrictief was.

Het Centrum juicht deze herziening van het Kieswetboek toe, maar herinnert eraan dat de overheid in de eerste plaats alles in het werk moet stellen om ervoor te zorgen dat personen met een handicap hun stemrecht op gelijke voet met anderen en dus zonder bijstand van een derde kunnen uitoefenen, ook al werd die door de persoon met een handicap zelf gekozen, teneinde de vertrouwelijkheid van de kiesverrichtingen te garanderen.

Wat de gemeente- en provincieraadsverkiezingen betreft die door de gewestoverheden worden georganiseerd, baseren het Brussels Hoofdstedelijk en het Vlaams Gewest zich tot op vandaag op de federale wetteksten voor de punten met betrekking tot het stemrecht voor personen met een handicap. In Wallonië voorziet de Code de la Démocratie Locale twee specifieke voorafgaande inschrijvingsmaatregelen voor kiezers met een handicap. Zo worden personen met een handicap die hun stem in een toegankelijk stembureau wensen uit te brengen verzocht om zich ongeveer twee maanden voor de verkiezingsdatum als dusdanig kenbaar te maken bij hun gemeentebestuur. Personen die zich in het stemhokje wensen te laten bijstaan door een persoon van hun keuze, moeten daartoe een verklaring afleggen bij hun burgemeester uiterlijk op de 15dagen voor de verkiezingen.

Volgens het Centrum verhinderen die twee voorafgaande inschrijvingsmaatregelen dat personen met een handicap hun stemrecht op voet van gelijkheid met de anderen kunnen uitoefenen. Bij de laatste verkiezingen in 2012 werd een omzendbrief naar de gemeenten gestuurd waarin hen werd gevraagd om blijk te geven van soepelheid en begrip aan de dag te leggen voor personen die zich vooraf niet hadden ingeschreven.

Het Centrum beveelt de afschaffing van de twee genoemde maatregelen aan voor de gemeente- en provincieraadsverkiezingen van 2018 en pleit voor een uniforme procedure voor de verschillende verkiezingen.

Toegankelijkheid van de verkiezingcampagne en het verkiezingsproces

Naar aanleiding van de laatste verkiezingen hebben verscheidene enquêtes¹²⁶ die door de verenigingen werden uitgevoerd, aangetoond met welke moeilijkheden personen met een handicap bij de uitoefening van hun stemrecht worden geconfronteerd. Die moeilijkheden

125 Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, Aanbevelingen betreffende de definitie van personen met een handicap in de reglementering van de sociale huisvesting in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2013, www.diversiteit.be/de-definitie-van-personen-met-een-handicap-de-reglementering-van-de-sociale-huisvesting) en in het Waalse Gewest (2009, www.diversiteit.be/handicap-sociale-huisvesting)

126 Gamah, *Revendications, bonnes pratiques et témoignages en matière d'accessibilité des élections*: www.gamah.be/documentation/dossiers-thematiques/elections

hebben met name te maken met de toegankelijkheid van de verkiezingscampagnes van de verschillende partijen en van het verkiezingsproces. De enquêtes tonen aan dat er in de aanloop naar de verkiezingen een gebrek aan aangepaste informatie is voor personen met visuele, auditieve en verstandelijke beperkingen.

Om de toegankelijkheid van het verkiezingsproces te verbeteren, zou het eerst en vooral wenselijk zijn om aan alle personen met een handicap rond hun rechten op dat vlak te sensibiliseren. Het Centrum stelt eveneens vast dat er helemaal geen menselijke ondersteuning (stemsimulatie, uitleg van de instructies etc...) wordt voorzien om personen met een handicap op het stemproces en op de beslissingname voor te bereiden. Het zijn dan de verenigingen zelf die zich moeten organiseren om die onontbeerlijke menselijke steun aan te bieden, in het bijzonder voor personen met een verstandelijke beperking.

Het Centrum beveelt de bevoegde overheden aan communicatie-initiatieven te ondernemen voor personen met een handicap om hen over hun rechten te informeren, maar ook specifieke aanpassingen om hun toegang tot de stemming te vergemakkelijken.

Wat de toegankelijkheid van de verkiezingscampagne betreft, stelt het Centrum vast dat de politieke programma's niet beschikbaar zijn in grote letters of in braille en dat de websites van de politieke partijen niet beantwoorden aan de "Anysurfer"-normen¹²⁷. Daardoor kunnen personen die gebruik maken van spraaksynthese niet op die websites surfen. Verder zijn ook de televisiedebatten niet vertaald in gebarentaal en/of ondertiteld. Bovendien zijn de traditionele politieke programma's niet vertaald in "makkelijk te lezen" teksten. Tot slot zijn de lokalen waar de politieke debatten plaatsvinden niet altijd toegankelijk.

Het Centrum beveelt de bevoegde overheden aan om de politieke partijen sterk aan te moedigen om een verkiezingscampagne te voeren die toegankelijk is voor iedereen, zodat personen met een handicap behoorlijk geïnformeerd zijn wanneer ze gaan stemmen.

De toegankelijkheid van de stemming en de stembureaus

Na afloop van de verkiezingen hebben de verenigingen op een reeks van steeds terugkerende moeilijkheden gewezen waarmee personen met een handicap te maken krijgen. Hoewel het Centrum vaststelt dat er in de afgelopen jaren een zekere vooruitgang werd geboekt om de toegankelijkheid van het verkiezingsproces te verbeteren, is het van mening dat er nog te weinig initiatieven worden ondernomen om de verkiezingen voor iedereen toegankelijk te maken.

Zo hebben verscheidene rolstoelgebruikers die niet over een eigen voertuig beschikken bij gebrek aan vervoer niet kunnen stemmen. Ze konden immers geen beroep doen op een dienst voor aangepast vervoer, omdat die op zondag niet rijden. Bovendien is het voor personen met beperkte mobiliteit vaak moeilijk om te voet naar het stembureau te gaan (wildparkeren, onbegaanbare voetpaden, ...).

Het Centrum verzoekt de bevoegde overheden om ervoor te zorgen dat de diensten voor aangepast vervoer op de dag van de verkiezingen werken.

De locaties waar de verkiezingen plaatsvinden, stellen vaak problemen met de toegankelijkheid, bijvoorbeeld door het ontbreken van of een tekort aan voorbehouden parkeerplaatsen, de aanwezigheid van trappen of treden, te smalle deuren, het ontbreken van zitplaatsen in de wachtrijen, gebrekkige aanduidingen, het ontbreken van een aangepast stemhokje, ... Bij elke verkiezing wordt een sensibiliseringsnota naar de gemeenten gestuurd om hen te herinneren aan hun verplichting om de nodige middelen te voorzien voor een betere toegankelijkheid van de stembureaus (statelijk rapport § 167).

127 Voor meer informatie: www.anysurfer.be

Het Centrum beveelt aan om de toegankelijkheidsvoorschriften van de stem- en telbureaus duidelijk te vermelden in het verkiezingsreglement. Die voorschriften moeten voldoende gedetailleerd zijn en zowel de architecturale kenmerken van de bureaus omschrijven als de specifieke aanpassingen die voor de dag van de verkiezingen moeten worden aangebracht (bijvoorbeeld: zitgelegenheid in de wachtrijen, aangepaste en correct aangebrachte aanduidingen,...) Het Centrum beveelt de bevoegde overheden eveneens aan om de uitvoering van een toegankelijkheidsdiagnose van alle bureaus aan te moedigen en een planning op middellange termijn op te maken die de toegankelijkheid van de bureaus verzekert.

Stemmen zonder bijstand van een derde is voor heel wat personen met een handicap vaak onmogelijk. Of er nu op papier of elektronisch wordt gestemd, de stemprocedure is onvoldoende aangepast. Een stemming op papier is vaak ingewikkeld voor slechtzienden wegens het gebrek aan licht in het stemhokje en de kleine letters op het stembiljet. Voor blinden is dit helemaal ontoegankelijk, want door de wetgever is geen enkele aanpassing voorzien (bijvoorbeeld: brailleschrift). Elektronisch stemmen is dan weer heel ingewikkeld voor mensen met een verstandelijke beperking en bepaalde fysieke beperkingen (moeilijkheid om het elektronische potlood te bedienen). Het is ook totaal ontoegankelijk voor personen met een visuele handicap (geen spraaksynthese, geen mogelijkheid om de letters te vergroten, ...).

Het Centrum moedigt de overheid aan om naar (technologische) aanpassingen te zoeken waardoor personen met een handicap geheim kunnen stemmen (computer die aangepast is aan personen met visuele beperkingen, telefoonservers, stemmen via het internet, ...). Op dit ogenblik wordt in België een nieuw elektronisch stelsysteem onderzocht. Het Centrum beveelt aan om die kans te benutten om het nieuwe systeem toegankelijk te maken voor iedereen, ongeacht hun handicap.

De voorzitters van de stembureaus werden bij de laatste verkiezingen gesensibiliseerd voor het onthaal van personen met een handicap. Aangezien de handhaving van de orde in het stembureau tot hun discretionaire bevoegdheid behoort, is een passende sensibilisering van de voorzitters van de stembureaus voor de problemen van personen met een handicap absoluut noodzakelijk. Daarnaast is het voor personen met een handicap niet altijd evident om in het stembureau te geraken.

Het Centrum beveelt de gemeenten aan om ervoor te zorgen dat er op de locatie van de stembureaus een persoon aanwezig is die vertrouwd is met het onthaal van personen met een handicap en ermee belast is de nodige ondersteuning te verlenen aan de personen die daar behoefte aan hebben.

ART.30 DEELNAME AAN HET CULTURELE LEVEN, RECREATIE, VRIJETIJSBESTEDING EN SPORT

De Belgische antidiscriminatiewetgeving verbiedt discriminatie bij de toegang tot socio-culturele activiteiten en verplicht tot het treffen van redelijke aanpassingen, maar zegt niets over toegankelijkheid. De verschillende Gemeenschappen voorzien wel extra middelen voor organisaties die inspanningen leveren om personen met een handicap bij hun werking te betrekken, maar er wordt niet altijd voldoende aandacht besteed aan het op termijn toegankelijk maken van de infrastructuur en de programmatie.

Een uitzondering is het Vlaamse sportbeleid dat met "G-Sport" een aantal operationele doelstellingen uitwerkte om meer personen met een handicap aan het sporten te krijgen. Dergelijk initiatief bestaat niet in de Federatie Wallonië-Brussel. Het Centrum beveelt de Federatie Wallonië-Brussel aan om haar decreet van 8 december 2006 houdende de organisatie en subsidiëring van de sport in de Franse Gemeenschap en enkele bijbehorende teksten te herwerken, aangezien deze bepalingen bevatten die in strijd zijn met de algemene doelstelling van inclusieve sportbeleving (verbod voor een sportvereniging om bij twee

sportfederaties aangesloten te zijn, verplichting om 80% sportbeoefenaars met een handicap in hun rangen te tellen, ...).

Het Centrum ontvangt geregeld meldingen van personen met een handicap die geweigerd worden in het deeltijds kunstonderwijs (teken- en muziekacademie). Zo ontnemt men hen de kans om hun creatieve en artistieke potentieel te ontwikkelen. Ook sommige jeugdbewegingen en speelpleinwerkingen (opvang voor kinderen tijdens de zomermaanden) weigeren om kinderen met een handicap in te schrijven.

>> zie ook art. 7

De verschillende overheden moeten maatregelen treffen om de socio-culturele participatie van personen met een handicap te bevorderen en elke vorm van discriminatie te bannen.

Het Centrum heeft in 2012 een aanzienlijk aantal meldingen ontvangen over een populair pretpark dat omwille van veiligheidsredenen de toegang tot een aantal attracties weigerde voor personen met een handicap. Het pretparkbestuur verantwoordt deze maatregel door te verwijzen naar de risicoanalyse die is uitgevoerd door het bevoegde keuringsorgaan, en waarbij het pretpark wettelijk gehouden zou zijn deze analyse op te volgen. De analyse in kwestie bleek op een aantal punten echter ongegrond te zijn. Dit concrete dossier bracht een structureel knelpunt aan het licht, namelijk het gebrek aan expertise en kennis over de vaardigheden van personen met een handicap bij het uitvoeren van specifieke risicoanalyses. Hierdoor dreigt men, niet alleen voor pretparkattracties, te vervallen in foute analyses en veralgemeningen, wat niet alleen leidt tot het verkeerd inschatten van veiligheidsrisico's, maar ook tot discriminatie van personen met een handicap.

Het Centrum beveelt aan om een duidelijke methodologie uit te werken voor risicoanalyses op basis van objectieve informatie en expertise over de vaardigheden en mogelijkheden van personen met een handicap. Daarnaast beveelt het Centrum aan om keuringsmechanismen enkel te accrediteren indien ze kunnen aantonen dat ze beschikken over de nodige kennis en expertise inzake handicap, universal design en disability awareness.¹²⁸

Het Centrum stelt vast dat de toegang voor personen met een handicap tot de locaties waar culturele en sportieve activiteiten georganiseerd worden veel te wensen overlaat. Het gaat niet alleen om toegankelijkheid, maar ook om de mobiliteit naar en van die locaties. Al te vaak wordt dit helemaal uit het oog verloren.

Voor het hele land moet een inspanning worden geleverd, bij voorkeur met concrete cijfers en een vaste planning, om ervoor te zorgen dat personen met een handicap integraal toegang hebben tot plaatsen waar culturele en sportactiviteiten worden georganiseerd.

ART.31 STATISTIEKEN EN HET VERZAMELEN VAN GEGEVENS

Het statelijk rapport wijst in § 176 op het ontbreken van gecoördineerde statistieken met betrekking tot de verschillende aspecten van handicap die door het Verdrag worden behandeld, met name wegens de verdeling van de bevoegdheden inzake handicap over verschillende beleidsniveaus (federale staat en gefedereerde entiteiten) en het ontbreken van een eenvormige definitie van handicap bij de verschillende instanties.

Op federaal niveau is het Directoraat-Generaal Personen met een handicap van de FOD Sociale Zekerheid belast met de officiële erkenning van personen met een handicap. Volgens het Nationaal Instituut voor de Statistiek is het dat DG die de statistieken in verband met handicap kan bezorgen.

128 Voor de veiligheidswetgeving voor pretparken en de accreditatie van keuringsorganismen: www.diversiteit.be/deveiligheidswetgeving-voor-pretparken-en-de-accreditatie-van-keuringsorganismen.

De regionale integratieagentschappen voor personen met een handicap wijzen van hun kant op de moeilijkheid om statistieken op te maken. Ze stellen dat er geen officiële databank over personen met een handicap bestaat, omdat er enerzijds nooit een telling uitgevoerd is van die populatie en anderzijds omdat de criteria waarmee de graad van handicap kan worden vastgesteld niet identiek zijn in de verschillende gewesten van België.¹²⁹

De federale overheid heeft tussen 2009 en 2012 wel een belangrijke enquête uitgevoerd over de socio-economische positie van personen met een handicap, en heeft de effectiviteit van de tegemoetkomingen voor personen met een handicap geanalyseerd. In overeenstemming met de beginselen van het Verdrag, heeft dit onderzoek tot doel om een zicht te geven op de socio-economische situatie zoals die door personen met een handicap wordt *beleefd*. De onderzoekers maken echter meteen al gewag van de moeilijkheid om over een geharmoniseerde definitie van handicap te beschikken: “De afbakening van de groep gehandicapten en personen met een langdurig gezondheidsprobleem is niet eenvoudig. Er zijn enerzijds verschillende definities terug te vinden in wetgeving en beleid(sonderzoek) en anderzijds zijn overlappingsen en cumulaties van verschillende statuten mogelijk (Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling, 2003). Het gaat over een heterogene groep in diverse statuten. [...] Vervolgens wordt onderzocht welke categorieën van arbeidsgehandicapten kunnen worden gedetecteerd op basis van het Datawarehouse AM & SB aan de hand van een beschouwing van de gegevens van de beschikbare gegevensbestanden: FOD¹³⁰ Sociale Zekerheid, RSZ¹³¹, RSZPPO¹³², RSVZ(-KB), RKW, RVA¹³³, FBZ¹³⁴, FAO¹³⁵, RIZIV¹³⁶, NIC¹³⁷, POD MI, VDAB/Actiris/Forem/ADG en CIMIRe^{138, 139}”.

Het statelijk rapport vermeldt daarnaast ook de database METIS van het Centrum, die bedoeld is om alle meldingen te verzamelen die het Centrum in het kader van zijn bevoegdheden heeft ontvangen, als een kwantitatieve informatiebron over de discriminatie van personen met een handicap. Het Centrum preciseert dat die meldingen slechts een algemeen overzicht geven van potentieel discriminerende situaties in België en dat ze in geen geval als representatieve en wetenschappelijke gegevens mogen worden beschouwd. Verder wijst het Centrum hier op de mogelijke verwarring tussen de mandaten van de diverse VRPH-monitoringsmechanismen: volgens hetgeen door het verdrag is voorgeschreven is het immers de taak van de *coördinatie-instantie* om gecoördineerde statistieken beschikbaar te maken met betrekking tot de uitvoering van het Verdrag, waarbij de definitie van handicap die de Verenigde Naties voorstaan als uitgangspunt wordt genomen.

Het Centrum ziet het werk van de coördinatie-instantie dat erop gericht is het idee van Handistreaming¹⁴⁰ bij alle bevoegde overheden te implementeren als een eerste belangrijke stap in de harmonisatie en de coördinatie van de diverse beleidsmaatregelen. Tegelijk stelt het Centrum vast dat het semesterieel rapport van de coördinatie-instantie tot op heden geen melding maakt van een maatregel die de uitvoering van artikel 31 van het VRPH beoogt¹⁴¹.

129 www.awiph.be/questions/infos_conseils/statistiques.html

130 Belgische Federale Overheidsdienst

131 Rijksdienst voor Sociale Zekerheid

132 Rijksdienst voor Sociale Zekerheid van de Provinciale en Plaatselijke Overheidsdiensten

133 Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening

134 Fonds voor Beroepsziekten

135 Fonds voor Arbeidsongevallen

136 Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering

137 Vlaamse Afdelingen voor Neonatale Intensieve Zorgen

138 Multisectoriële Individuele Rekening

139 Katholieke Universiteit Leuven, Lucas : Centrum voor Zorgonderzoek & Consultancy, *Handilab: Effectiviteit van de inkomensvervangende en integratietegemoetkomingen*, Leuven, september 2012 (zoals beschreven op www.belspo.be)

140 De idee om de handicapdimensie in alle domeinen van het maatschappelijke leven ingang te doen vinden.

141 Zesmaandelijks rapport over de werking van de FOD Sociale Zekerheid – DG Beleidsondersteuning als federaal contactpunt en coördinatie-instantie, in overeenstemming met artikel 33.1 van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van personen met een handicap, 16 juli 2013

Tot slot benadrukt het Centrum het belang om zowel over kwalitatieve als over kwantitatieve indicatoren te beschikken die door alle bevoegde instanties worden gedeeld: het is namelijk van primordiaal belang om sommige vragen vanuit *kwalitatief* oogpunt in kaart te kunnen brengen om een concreet overzicht te krijgen van de inhoud van de problematiek, maar het is eveneens belangrijk om aandachtig te blijven voor de kwantitatieve evaluatie ervan.

Hoewel we de zorg van de staat begrijpen om in zijn rapportering informatie en gegevens beschikbaar te maken die toegankelijk zijn voor het grote publiek met de bedoeling om een beeld te geven van zijn concrete verwezenlijkingen¹⁴², betreuren we toch dat het kwantitatieve aspect niet of maar amper aan bod komt in de officiële documenten. De beslissingen inzake het overheidsbeleid worden immers vrij vaak genomen op basis van vaststellingen die gebruik maken van cijfergegevens, waardoor een objectieve evaluatie van de resultaten mogelijk wordt gemaakt. Indien de statistieken van waaruit wordt vertrokken onjuist of onvolledig zijn, of niet representatief voor de doelstelling van het Verdrag, zal het des te moeilijker zijn om maatregelen te realiseren die de uitvoering van het Verdrag mogelijk maken.

Daarom beveelt het Centrum aan dat België een programma zou opzetten waarbij zowel de federale staat, de gemeenschappen als de gewesten betrokken zijn en dat een verbetering van de kwaliteit en de kwantiteit van de beschikbare gegevens over handicap beoogt, en een methodologie zou gebruiken waardoor de administratieve gegevens en de gegevens die voortvloeien uit enquêtes kunnen worden gecombineerd.

ART.32 INTERNATIONALE SAMENWERKING

Op federaal beleidsniveau kan vastgesteld worden dat handicap geen prioritair of transversaal thema vormt binnen de Belgische ontwikkelingssamenwerking. Er bestaan geen specifieke beleidsdocumenten of richtlijnen die uitdrukkelijk over het thema handicap handelen. De rechten van personen met een handicap worden wel mee opgenomen in ruimere projecten rond mensenrechten.

Paragraaf 182 van het statelijk rapport geeft cijfers weer over het budget besteed aan specifieke projecten ter bevordering van de rechten van personen met een handicap. In verhouding tot het algemene budget voor ontwikkelingssamenwerking gaat het voor 2009 om 0,41% en voor 2010 om 0,31%¹⁴³. In dit kader moet ook opgemerkt worden dat er in de begroting voor 2012 en 2013 voor het domein ontwikkelingssamenwerking een besparing is doorgevoerd van respectievelijk 420 miljoen en 108 miljoen euro.

Uit het statelijk rapport blijkt dat ook op het niveau van de gedecentraliseerde overheden dat de mensenrechten van personen met een handicap geen structureel sectordoorsnijdend thema in de internationale samenwerking is, maar eerder op projectmatig niveau blijft.

ART.33 NATIONALE IMPLEMENTATIE EN TOEZICHT

Gezien de staatsstructuur in België, namelijk een federale staat bestaande uit Gemeenschappen en Gewesten, en gezien de bevoegdheidsverdeling wat betreft het thema handicap over deze verschillende beleidsniveaus heen, werden binnen België voor de verschillende beleidsniveaus diverse focal points en één coördinatiemechanisme op federaal niveau aangeduid voor aangelegenheden met betrekking tot de uitvoering van het VRPH. Deze bevoegdheidsverdeling over verschillende niveaus brengt onvermijdelijk de nodige complexiteit met zich mee. Met de Zesde Staatshervorming die op 19 december 2013 aangenomen werd, worden bovendien nog verder bevoegdheden met betrekking tot handicap overgedragen aan de deelstaten.

142 "Een jaarverslag dient niet om nog eens uit te leggen wat we doen maar een overzicht te geven van onze concrete realisaties van het afgelopen jaar." (FOD Sociale Zekerheid, DG Personen met een handicap, *Jaarverslag*, 2012, p. 2)

143 Platform Handicap en Ontwikkelingssamenwerking, *Hoe inclusief is onze ontwikkelingssamenwerking? Studie van handicap in het federaal ontwikkelingsbeleid*, 2012: www.phos.be/NL/thema_s/handicap/de_belgische_ontwikkelingssamenwerking

Het Centrum heeft sinds de interministeriële conferentie van 12 juli 2011 het mandaat van onafhankelijk mechanisme voor de opvolging van het VN-Verdrag van de federale overheid en de verschillende deelstaten ontvangen. De toekenning van dit mandaat was tot voor kort vastgelegd in samenwerkingsprotocollen met de verschillende overheden. Het mandaat van onafhankelijk mechanisme van het Centrum is nu echter wettelijk verankerd in de wetteksten die de basis vormen voor de nakende (voorzien maart 2014) uitbreiding van de tot op heden uitsluitend federale bevoegdheid wat betreft discriminatiebestrijding van het Centrum naar een interfederale bevoegdheid. Daarnaast wordt het statuut van het Centrum, en dus van de opdracht 33.2, versterkt in overeenstemming met de beginselen van Parijs, zowel wat de benoeming van de leden van de Raad van Bestuur (door de verschillende parlementen) en van de directie (door de Raad van Bestuur) betreft, als op budgettair gebied (de bedragen worden bij wet bepaald).

Voor de uitoefening van dit mandaat werkt het Centrum samen met een Begeleidingscommissie die de vertegenwoordiging en participatie van het maatschappelijk middenveld verzekert. De leden van de commissie zijn afkomstig uit verenigingen van personen met een handicap, de academische wereld, en de sociale partners. De commissie keurt het strategisch driejarenplan en de jaaractieplannen goed en ondersteunt de werking van de dienst onder andere bij het formuleren van adviezen en aanbevelingen.

Wat betreft de participatie en vertegenwoordiging van personen met een handicap op de verschillende beleidsniveaus vermeldt het statelijk rapport de rol van de Nationale Hoge Raad voor Personen met een Handicap. Er moet echter meegedeeld worden dat tot op heden geen officiële adviesraad voor personen met een handicap actief is voor de Vlaamse bevoegdheden. Ook op niveau van de Franstalige gemeenschap ontbreekt tot op heden een officiële adviesraad.

In het licht van het principe van handistreaming beveelt het Centrum aan om zowel een horizontale als verticale afstemming tussen de verschillende beleidsniveaus tot stand te brengen om zo tot een gecoördineerd beleid met betrekking tot handicapmaterie te komen. Het Centrum moedigt de verschillende overheden daarnaast aan om de nodige adviesraden voor personen met een handicap op te richten én (pro)actief te raadplegen om zo de daadwerkelijke participatie van personen met een handicap in beleidsontwikkeling, -uitvoering en -evaluatie te garanderen.

Tot slot wenst het Centrum de overheden eveneens te verzoeken om in aangelegenheden in verband met handicap proactief het advies van het Centrum in te winnen en om die adviezen systematisch onder alle betrokken actoren te verspreiden.

Het Centrum betreurt dat het kon gebeuren dat een advies over een ontwerp van decreet¹⁴⁴ niet via officiële weg werd verspreid onder de parlementsleden met als reden dat dit advies op eigen initiatief was gegeven en niet op verzoek van een minister of van het Parlement zelf. Het Centrum roept de verschillende overheden op om afstand te nemen van een dergelijke formele en restrictieve interpretatie.

144 Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, Advies over het ontwerp van decreet betreffende belangrijke en noodzakelijke maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften, 2013.